

«LO TEMPS DE LA TRIBULACIÓ». UNA LECTURA DEL SI 9 SEGONS CORELLA

Antoni López Quiles
Universitat de València

RESUM

Anàlisi detallada del sentit de les traduccions corellanes, ara en el SI 9, amb fixació del text i repàs minuciosos de les seues solucions, en especial pel que fa a les glosses. En contrast amb el text original de la Vulgata i de la modernització de Daniel Vives, l'estudi aspira a conèixer la finalitat a mb què escriu, el sentit de les glosses que hi incorpora, el treball de millora de comprensió del text respecte de la versió vivesiana, la proposta de modernització lèxica i sintàctica, la coherència de les seues opcions, el domini del text complet i el caràcter sistemàtic de les tries lèxiques que fa.

Paraules clau: *Roís de Corella, Salteri, modernització de la llengua, conversos, objectius de traducció, clàssics valencians.*

ABSTRACT

«Lo temps de la tribulació». An interpretation of the Ps 9 by Corella
This paper is a detailed analysis of the sense of the translations of Joan Roís de Corella, this time in Ps 9, with a setting of the text and a thorough examination of its solutions, especially regarding its annotations. Comparing the original text of the Vulgate with Daniel Vives' modernization of the text, this paper seeks to look into the purpose of the text, the meaning of the added annotations, the better understanding of the text concerning the version of Daniel Vives, the proposal of lexical and syntactic modernization, the coherence of his options, the command of the full text and the systematic choice of lexical items.

Key words: *Roís de Corella, Psalter, language modernization, convert, translation aim, Valencian classics.*

1. INTRODUCCIÓ

El present article continua altres estudis dels Sls segons la versió de Corella que he tret a la llum: Sl 1,¹ Sl 7² i Sl8,³ més l'aproximació als doblats dels Sls 13 i 52 publicada dins d'un llibre que intenta conèixer els criteris de traducció de l'autor.⁴ D'altra banda, he publicat estudis del Sl 54⁵ i del 73.⁶ En total, una obra de conjunt i set Sls analitzats fins ara, amb resultats que ajuden a assolir un principi de perspectiva, ateses les concomitàncies que mostren les intervencions corellanes i que permeten descobrir que l'autor és coherent en l'elaboració del producte, en les solucions traductològiques i en la teologia que hi aplica. A banda, a través d'eixes anàlisis anem descobrint que estem davant d'un sistemàtic modernitzador i dignificador del vulgar.

Presente ara l'estudi del Sl 9, la tria del qual no és fortuïta, perquè era el més recitat pels conversos,⁷ qüestió rellevant si tenim en compte el context històric i social en què té lloc l'edició i atés també que reflexiona sobre el problema de l'inocent oprimí.⁸ Eixe plantejament del Sl, orientat a comprendre les raons per les quals el just és injustament perseguit, li generà la designació de «manifest dels *'anawim'*»⁹ —dels «pobres de Jahvé»— etiqueta que l'acompanya en molts

¹ Antoni López Quiles, *Literatura i espiritualitat. Aproximació a l'obra de Corella com a resposta davant Déu i l'home* (València, 2007), pàgs. 211-230.

² Antoni López, *Literatura...*, op. cit., pàgs. 231-226.

³ A. López, *Literatura...*, pàgs. 267-293.

⁴ Antoni López Quiles, *El «Càntich novell» de Corella. Tècniques d'apropiació del Psalteri* (València, 2013). L'anàlisi dels Sls, pàgs. 227-238.

⁵ Antoni López Quiles, «Conversos, inquisició i pregària del Salteri. Estudi del Sal 54 segons Corella» en *Anales Valentinos*, 76 (València, 2012) pàgs. 319-341.

⁶ Antoni López Quiles, «Seràs recordant». Lectura corellana del Sl 73, en *eHumanista/IVITRA*, 4 (Los Angeles, 2013), pàgs. 408-430.

⁷ Jordi Ventura, *La Bíblia valenciana. Recuperació de la història d'un incunable català* (Barcelona, 1993), pàg. 51.

⁸ Gianfranco Ravasi, *Il libro dei Salmi. Commento e attualizzazione* (Bolonya, 1999). Vol I, pàg. 211.

⁹ A. Gelin, *Il povero nella s. Scrittura* (Milà, 1956), pàg. 44

dels estudis recents i que també té relació amb els eventuais lectors coetanis de la traducció com hem vist en els SIs prèviament publicats.

D'acord amb Corella –que, com és lògic, traduirà del llatí– i amb els autors que depenen de les versions grega (a partir d'ara, G) o llatina (Vg), estudie tot el SI com una unitat, però dividiré el treball segons la partició que fa l'hebreu (text massorètic; a partir d'ara, TM) de tal manera que hi haurà una primera part (vv 2-21, SI 9A), i la segona (vv 22-39, és a dir, 9B), que correspon al SI 10 en TM i les edicions modernes de filiació hebrea. Queda respectada així la tradició de Vg seguida pel mestre sense abandonar, tanmateix, l'estructura massorètica. Fixarem primerament el text segons els criteris que hem aplicat en els treballs anteriors.

2. EL SALM 9, SEGONS CORELLA

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.

Psalmus ix.

(SI 9A)

² Confessaré a tu, Senyor, laors e gràcies en tot lo meu cor;
cantaré totes les tues maravelles.

³ Alegrar-m'è e saltaré
per alegria al teu nom, Altisme.

⁴ Per ço que has tornat atràs lo meu enemich,
los enemichs seran debilitats
e perran en lo teu conspecte,

⁵ perquè tu has fet la part del meu juhí e la mia causa;
has segut sobre la cadira tu, qui jutges justícia.

⁶ Has increpat les gents hi és perit lo infel;

lo nom dels gentils has damnat eternament,
hi en lo segle del segle.

⁷ Les spases dels enemichs defalliren finalament,¹⁰
e les sues ciutats has destorides.
És perida la memòria de aquells ab so

⁸ e lo Senyor eternament stà ferm.
Té aparellada en lo juhí la sua cadira

⁹ hi ell jutjarà ab equitat lo circuit de la terra;
jutjarà los pobles en justícia.

¹⁰ Lo Senyor s'és fet refugi al pobre;
ajudador en lo temps oportú, en la tribulació.

¹¹ Hi speren en tu los qui han conegut lo teu nom,
que no has desemparat als qui cerquen a tu, Senyor.

¹² Cantau al Senyor lo qual habita en Sion;
denunciau entre-ls gentils la sciència de aquell,

¹³ que ha tengut recort requerint la sanch que ells han escampat;
no ha mes¹¹ en oblit la clamor dels pobres.

---

¹⁰ Sic. Martos ho corregeix: «finalment». Joan Roís de Corella, *Psalteri. Edició crítica*, a cura de Josep Lluís Martos (València, 2013), pàg. 162. A partir d'ara *Psalteri... crítica*.

¹¹ Encara que Alcover, Coromines i la tradició moderna ho grafien amb accent obert, «mès» («mès-mesa, part. del vb METRE»), ho transcriu sense accent per tres raons: perquè el context en fa innecessari l'ús; perquè no forma part del conjunt de diacrítics reconegut per la *Gramàtica Normativa Valenciana* de l'AVL (València, 2006) i no està integrat en el *Diccionari Ortogràfic i de pronunciació del valencià*; finalment, per coherència amb la resta de participis de vbs acabats en -re («prometre»: «promés»), el qual, amb accentuació valenciana, postularia un «més» confusionari. En conseqüència, pense que l'escriptura haurà de ser igual que en el cas de «pres», part. de «prendre». Quant al femení «mesa», el *DIEC2* recull 8 entrades i el *DCVB*, 2, amb cinc accepcions cadascuna, cap de les quals no ha necessitat diacrític.

- ¹⁴ Hages mercé de mi, Senyor;
mira la mia humilitat e dejecció que m'han fet mos enemichs,
¹⁵ tu, qui m'exalces delliurant-me de les portes de la mort,
perquè denuncie les tues laors en les portes de la filla de Sion.
- ¹⁶ Yo m'alegraré en lo teu Salvador,
que-ls gentils, ells se són ficats en la mort que havien feta en los altres,
hi en aquest laç que amagadament havien parat és stat pres lo lur peu.
¹⁷ Serà conegut lo Senyor obrant tals juhins;
en les obres de les sues mans serà pres e ligat lo peccador.
- ¹⁸ Sien ensemps portats los peccadors en infern,
totes les gents que obliden a Déu;
¹⁹ Que, en la fi, no se oblidarà del pobre,
la paciència dels pobres no perrà en la fi.
- ²⁰ Levà't, Senyor, no prenga sforç l'ome contra tu:
sien jutjades les gents en lo teu conspecte.
²¹ Constitueix, Senyor, lo donador de la ley sobre ells;
que-ls jutge, perquè sàprien les gents que hòmens són.¹²

(Sl 9B [10])

- ²² ⁽¹⁾ ¿Per què, Senyor, te n'est anat luny?
¿Stimes poch delliurar-nos al temps oportú,
que és lo temps de la tribulació?

---

¹² La doxologia, com és lògic, al final del Sl.

- 23 (2) Quand ab supèrbia se enfelloneix lo impiadós, és cremat lo pobre,
però són presos los impiadosos en los consells que en fer mal cogiten.
- 24 (3) Per ço que és loat per ells lo peccador en los desigs de la sua voluntat,
e a l'inich donen benediccions.
- 25 (4) Ha provocat a ira lo peccador al Senyor;
segons la multitud de la sua ira, no cercarà penitència.
- 26 (5) No stima en lo seu conspecte que y haja Déu;
sútzies, pudents¹³ són les carreres de aquell en totstems.
Seran apartats de la sua pensa e conspecte los juhins de la tua justícia;
senyorejarà tots los seus enemichs.
- 27 (6) Certament dix en lo seu cor: «No seré mogut del meu ceptre;
de generació en generació seré sens mal».
- 28 (7) La boca del qual és plena de maledicció
e de amargor e de engan;
e té davall¹⁴ la sua lengua treball e dolor.
- 29 (8) Seu ab los richs en los lochs amagats,
fent aguayts perquè mate a l'ignocent.
- 30 (9) Los seus ulls miren per a devorar lo pobre;
aguayta¹⁵ en amagat axí com a leó en la sua cova.
Aguayta perquè arrapant prenga lo pobre;
lavors lo pren quand ab afalachs¹⁶ lo tira.
- 31(10) Ab lo seu laç lo prostrarà;
ell se abaxarà e caurà quand haurà senyorejat los pobres.
- 32 (11) Ell dix en lo seu cor: «oblidat s'és Déu;

¹³ En l'ed. «pudeuts». L'error de canviar la -u (-v) per -n és freqüent, tal com es comprova en les notes següents. Martos ho corregeix i, al final, ho contrasta en l'aparat crític, pàg. 351.

¹⁴ *Ib.*, «danall».

¹⁵ *Ib.*, «agnayta».

¹⁶ *Ib.*, «afalchs».

girat ha la sua cara perquè no mire en la fi».

³³ (12) ¡Leva't, Senyor Déu, e sia exalçada la tua mà;
no t'oblides dels pobres!

³⁴ (13) ¿Per què ha provocat a ira lo impiadós a Déu?
Ha dit certament en lo seu cor: «Déu no u cercarà».

³⁵ (14) Açò tu, Senyor, ho mires, que la dolor e treball consideres
perquè·ls portes a les tues mans.
Per a tu stà stojat lo pobre,
tu seràs ajudador a l'orphe.

³⁶ (15) Esmenua lo braç del peccador e del maligne;
lo seu peccat serà cercat hi no serà trobat per a penitència.

³⁷ (16) Lo Senyor regnarà eternament hi en lo setgle del setgle;
perran les gents fora de la terra de aquell.

³⁸ (17) Ha oït lo Senyor lo desig dels pobres;
la preparació del cor de aquells ha oït la tua orella,

³⁹ (18) per a fer justícia al pubil e a l'humil,
perquè de aquí avant no ajuste l'ome magnificar a si mateix sobre la terra.
Glòria al Pare.

3. ANÀLISI DEL SL.

Per a l'anàlisi, faré col·lació amb el text base,¹⁷ contrastat amb el de Vives,¹⁸ qui, en col·laboració amb Corella, l'inquisidor Borrell i el bisbe Peres,¹⁹ enlles-

¹⁷ Lògicament Vg, encara que en alguna ocasió recorrerà a G, o a l'original hebreu, TM.

¹⁸ A partir d'ara, Vi.

¹⁹ J. Ventura, *La Bíblia...*, op. cit.

tí una versió deu anys abans i que, per tant, es útil per a conèixer les opcions corellanes i també per a perioditzar una determinada evolució de la llengua.

Com a instrument de comprensió tant del sentit del text original com de la solució corellana, ens auxiliarem dels primers intèrprets del Salteri, els Parets de l'Església (tan cars a Corella), i procurarem el concurs d'analistes actuals. Com en els altres casos, hem fixat el SI segons la divisió estròfica moderna, perquè ajuda a puntuar més ajustadament, encara que ho hem fet amb respecte als períodes gramaticals corellans, el qual, en ocasions, altera l'ordenació de Vg, tal com comprovarem.

3.1. PRIMERA PART. ESTUDI DE 9A (VV 2-21)

Per a escometre'n l'anàlisi, seguirem l'estructuració de Ravasi,²⁰ i, amb ell, hem dividit la primera part en un parell de seccions:

1a secció: La *tôdah* al Senyor com a jutge

vv 2-3 *Invitatori. La tôdah al Senyor*

vv 4-7 *El juí sobre els infidels*

vv 8-9 *La tôdah al Senyor com a jutge*

vv 10-13 *El juí del pobre*

2a secció: La invocació al Senyor com a jutge

vv 14-15 *humilitat i dejecció (obra dels enemics) – salvació (obra del Senyor)*

vv 16-17 *El Senyor compleix amb el pobre – condemna l'infidel*

vv 18-19 *Destí dels infidels – el pobre no és oblidat*

vv 20-21 *Crida del pobre al Senyor – els infidels, al descobert*

²⁰ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 216.

Corella no tradueix el títol, v 1, que diu: «*In finem, pro occultis filii. Psalmus David*»; segons Vi: «En la fi: per les coses amagades del fill. Psalm». El primer per al Mestre és v 2; l'ubicarem des del punt de vista temàtic per a indicar que és una acció de gràcies per la salvació cantada en el Sl 8.²¹ El Sl 9 forma part d'un conjunt que va del 7 al 10 que té com a elements compartits «la contemplació del Déu Creador i de la seua relació amb l'home [que] és inseparable de la consciència del conflicte que oposa justs i pecadors i suscita la crida al jutge dels pobles, aliat als seus fidels.²² Una seqüència de quatre moviments integra la primera secció de Sl 9A, tots els quals constitueixen un himne de lloança (*tôdah*), una composició de joia que posa de manifest la confiança en la fidelitat del Senyor a la seua aliança i que prepararà el contingut de la segona secció.

3.1.1. INVITATORI. LA TÔDAH AL SENYOR

Posaré les diverses versions segons cada estic del v, amb què es pot percebre directament les divergències en les propostes de cada traductor. L'orde de col·locació en la graella serà sempre Vg, Vi i Corella; fora de la graella indicaré el núm. del v.

V 2a *Confitebor tibi, Domino, in toto corde meo*
 Confessaré a tu, Senyor, en tot lo meu cor
 Confessaré a tu, Senyor, laors e gràcies en tot lo meu cor

El pronom «en» és traducció del llatí «*in*», i està per a introduir l'expressió «tot lo meu cor», que prové de la teologia deuteronomista. «Tot lo meu cor»

²¹ Gianni Barbiero, *Il regno di JAHWH e del suo Messia. Salmi scelti dal primo libro del Salterio* (Roma, 2008), pàgs. 21-23.

²² Donatella Scaiola, «Una cosa ha detto Dio, due ne ho udite». Fenomeni di composizione appaiata nel salterio Masoretico (Roma, 2002), pàgs. 198-200.

vol dir un cor indivís, no hipòcrita, o siga, la perfecta unitat dels fets de voler, pensar i sentir²³ o, expressat amb paraules del Mestre en Sl 37,11 (Vg «*cor meum conturbatus est*»): «la mia voluntat e pensa està dins mi torbada» el cor és la seu de la voluntat i del pensament. És important per a identificar la figura del «confessant» perquè un cor dividit no és sincer, tal com Corella condemna en glossa a Sl 11,3: «Vanes coses han parlat cascú a son proïme; / ab doble cor han parlat».²⁴ En el cas d'eixe Sl, Martos no comenta el sentit de la locució i constata: «Corella elimina el primer sintagma i resol la duplicació de “corde” amb un “doble cor”». Convé que ho analitzem. Schökel ens descobreix que, en hebreu, *b'lēb wālēb* és, «a la letra, corazón y corazón, o mente y mente, doblez, duplicidad. La forma quiere fijar el acto en su origen mental: ya dentro se desdobra la mente en dos juicios. Sí y no, esto y lo contrario; y eso asoma en el lenguaje. Quimchi lo explica: un corazón para el bien y otro para el mal; Eutimio distingue en dentro y fuera; Crisóstomo los define peores que los enemigos declarados».²⁵ Ravasi la traduirà per «*cuore doppio*»:²⁶ la totalitat i transparència d'una persona depén de l'orientació i de la totalitat clares del seu «cor».²⁷ Tornant a la traducció de 9,2, l'expressió «en tot lo meu cor» està, doncs, per a garantir autenticitat en la confessió, raó per la qual en v 24a farà la mateixa operació amb «*animae suae*», que traslladarà per «de la sua voluntat», amb idea de globalitat de cos i ànima. Subratlle que el primer estic en Joan Roís és igual que el del convers, tret de la glossa que Corella sol afegir al vb. «confessar», perquè exigeix que la confessió que ha de fer el salmista siga de «laors e gràcies». La fórmula reapareix en Sl 85,12, però en eixe cas el traductor no incorpora la glossa. Sí, però, en els altres llocs, com ara en Sl 137,1: «Confessaré laors e gràcies a tu, Senyor, ab tot

²³ Hans-Joachim Kraus, *Teologia de los salmos* (Salamanca, 1996), pàg. 327.

²⁴ Joan Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, pàg. 165.

²⁵ L. Alonso & C. Carniti, *Salmos...*, cit., pàg. 260.

²⁶ G. Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàgs. 241 i 248.

²⁷ Hans-Joachim Kraus, *Teologia...*, op. cit., pàg.195.

lo meu cor», perquè per a ell el Salteri és un grandios himne de lloança a Déu i, per tant, d'agraïment. Martos diu que «És habitual que, davant la literalitat de la traducció de “*confitebor*” per “confessaré”, Corella complete el significat amb el complement directe «laors e gràcies», que fa més fàcil d'entendre la construcció en català. És un exemple clar de la seua preferència a mantenir la literalitat, fins i tot, lèxica respecte del llatí i completar-la amb algun sintagma que l'especifique, que la faça més genuïna».²⁸ Ignore el plus de genuïtat que aporta la glossa, perquè la idea que «confessaré» és «Declarar públicament, proclamar (especialment coses de la fe, les creences pròpies) ja és tinguda en compte per Bernat Metge, Ausiàs March o Isabel de Villena».²⁹ Analitzen amb calma l'èmfasi que posa en la dimensió de lloança per l'agraïment.

V 2b *narrabo omnia mirabilia tua*
 recomptaré totes les maravelles tues
 cantaré totes les tues maravelles

Ací, Corella canvia el vb. «recomptaré» que hi fa servir Vi, per «cantaré», on Vg diu «*narrabo*», i és que el Mestre té en compte l'associació d'aquest v amb v 12, com veurem. Una causa del canvi pot ser que en el v. següent apareix «*psallam*», que Corella no ha volgut traduir, i així el «psalmejaré» de Vi queda integrat en la proposta del Mestre, «cantaré». Convé repetir que la solució s'ajusta al sentit d'un gran himne de lloança i agraïment que Corella atorga al Salteri, idea avançada en el v anterior; en la major part d'ocasions en què apareix qualsevol de les formes del vb «confessaré», el Mestre hi afegeix «laors e gràcies», en concret en trenta casos, com ara en Sl 74,2 («Confessarem a tu laors e gràcies»). En vint llocs més, només ho glossa amb «laors» (p. ex. Sl 78,13 «confessarem

²⁸ Joan Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, op. cit., pàg. 161.

²⁹ DCVB, s. v.

a tu laors»), mentre que en set ocasions trasllada d'una manera anàloga amb els vbs «cantar» i «anunciar» (p. ex. Sl. 70, 23: «cantaré a tu laors e gràcies»). En definitiva, amb la seua proposta el traductor segueix sant Joan Crisòstom³⁰ quan, en el comentari d'aquest Sl, parla d'un «càntic d'amor»: «Els enamorats canten cançons als estimats, i encara que no es vegem, es consolen mijançant el cant».³¹ Així, el teòleg accentua la dimensió de joia i agraïment que posseeixen els quatre primers versos,³² i més quan ja sabem que forma part de la tradició la idea d'identificar «lloança» i «acció de gràcies».³³ Si prosseguim, veurem que la resta de l'estic és igual en els dos casos, tret que Corella actualitza la formulació i anteposa el possessiu: «les tues maravelles», on Vi havia redactat «les maravelles tues», amb possessiu postposat.

V 3a *laetabor et extultabo in te*
 seré alegrat e alegrar-m'e en tu
 alegrar-me he e saltaré

El segon estic és literal per a Vi, mentre que Corella ha volgut suprimir la font de l'alegria («*in te*»), de tal manera que pareix indicar que l'alegria pot procedir de l'acció de l'estic posterior, del nom del Senyor, fet explícitament al l'estic següent. D'altra banda, la tria dels temps verbals insinua desig de modernització.

³⁰ Juan Crisóstomo, *Comentarios a los salmos I*. Ed. a cura d'Inmaculada Berlanga (Madrid, 2006), pàgs 220-221. Ho recullen també Craig A. Blaising & Carmen S. Hardin, *La Biblia commentata dai Padri. Salmi 1-50* (Roma, 2012), pàg. 120.

³¹ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, op. cit., pàg. 221.

³² Ravasi pensa que els 13 primers versos són una *tòdab*, una lloança, un himne al Déu assegut sobre el tron del juí. *Il libro...*, cit., pàgs. 215-216.

³³ Mario Cimosà, *Mia luce e mia salvezza è il Signore. Commento esegetico-spirituale dei salmi*. Vol. I, Salmi 1-50 (Ciutat del Vaticà, 2004), pàg. 88.

V 3b *Psallam nomen tuo, Altissime*

O Altisme, al teu nom psalmejaré
per alegria al teu nom, Altisme³⁴

En efecte, el nom del Senyor li provoca alegria. Sabem que el nom del Senyor és digne d'admiració (Sl 8,2.10: «¡com és admirable lo teu nom en tota la terra!»); així, el Mestre torna a identificar la salmòdia amb la joia, o siga que, per a ell, salmodiar és «alegrar-se». Pel que fa a la grafia del nom «Altisme», val a dir que *‘eljôn* era un nom de la divinitat, però el culte javístic de Jerusalem el despullà del caràcter politeístic i el deixà com a epítet de Jahvé.³⁵ Ací, però, he grafiat la traducció del llatí amb majúscula d'acord amb el criteri de les versions modernes i perquè la sintaxi del verset així ho demana, atés que, altrament, quedaria com a adjectivació del «nom». Tornant al text, el teòleg ha volgut contemplar els dos vv conjuntament, tal com he insinuat, i ha integrat part de la construcció del segon estic en el primer mogut pel disseny d'oferir una construcció entenedora. Encara que Vg no ho recull, el trasllat fa pensar, una vegada més, que Corrella coneix l'estructura pnemotècnica dels quatre primers estics que, en hebreu comencen amb la lletra àlef i donen unitat d'origen al primer parell d'estrofes.

Els vv. 2-3 són una *tôdah* farcida de substantius que expressen joia («alegria», «meravelles»), acompanyada de vbs i noms de felicitat: «confessar laors e gràcies», «cantar», «saltar», «alegrar-se», perquè el nom del Senyor és admirable. Per a la tradició rabínica, eixos termes són una invitació a l'espera del miracle de la intervenció de Jahvé,³⁶ d'acord amb les actuacions històriques que havia oferit al seu poble, de les quals Israel conservà memòria, tal com s'esdevé en els Sls 25,7 («e prique totes les tues meravelles»); 70,17 («clarament denunciaré les

³⁴ Per al títol de Jahvé com a Altíssim («Altisme») en context judicial, veg. p. ex. Sl, 7,18: «Yo confessa-ré al Senyor laors e gràcies segons la sua justícia, / hi endreçaré los meus càntichs al nom del Senyor Altisme».

³⁵ Artur Weiser, *I salmi 1-60* (Brescia, 1984), pàg. 141.

³⁶ G. Ravasi, *Il libro...*, cit., pàg. 219.

tues maravelles»); 85,10 («e obres maravellosos coses»); 105,1-6 («explicau totes les sues maravelles»); 144,6 («contaran la tua magnitud»); ho veurem detallat més avall, en v 12. Aquestes intervencions de Jahvé en la història del seu poble (les *nifl'ôrî*) són la base del «credo» d'Israel.³⁷ Així, expressat pel traductor, en Sl 137,1 llegirem: «O Senyor, eternament sia lo teu nom; / e la memòria de les tues maravelles en generació e generació».³⁸ Podem, doncs, integrar els vv. 2-3 com a vot que fa l'orant al Senyor de testimoniar-ne el nom si ell, assegut en el tron com a jutge, el defensa contra els enemics.³⁹ L'Església prompte el cristianitzarà; Ciril d'Alexandria dirà: «Per a aquells que han sentit narrar les meravelles del Crist, el Crist és la joia, la causa de la joia.»⁴⁰ Sant Jeroni ens farà saber que, per al cristianisme, el Sl fa referència a la mort del Salvador, raó per la qual demana als cristians que li presten atenció.⁴¹ Per a Corella i per als seus lectors, doncs, el Senyor (Jahvé) és Jesucrist.⁴²

3.1.2. EL JUÍ SOBRE ELS INFIDELS

V 4a *in convertendo inimicum meum retrorsum*
 en retornant lo enemich meu detràs
 per ço has tornat atràs lo meu enemich

La lloança del v anterior dóna pas, en v 4, al terrible juí de Déu que serà, en principi, causa de la joia de l'orant. La literalitat de Vi contrasta amb una redac-

³⁷ G. Ravasi, *ibidem*.

³⁸ Per a un desenvolupament de la idea del Salteri com a aplec d'himnes de lloança (que no exclou, però, les lamentacions, etc.), veg. Artur Weiser, *I Salmi 1-60, op. cit.*, pàgs. 60-61.

³⁹ A. Weiser, *I Salmi...*, *cit.*, pàg. 156.

⁴⁰ Jean-Claude Nesmy, *I Padri commentano Il Salterio della Tradizione* (Torí, 1983), pàg. 63.

⁴¹ San Jerónimo, *Obras completas I. Obras homiléticas* (Madrid, 1999), pàg. 163. Recollit també en Orígene-Gerolamo, *74 omelie sul Libro dei Salmi*. Ed. a cura de Giovanni Coppa (Milà, 1993), pàg. 129.

⁴² Ho torna a acreditar v 11.

ció que millora estilísticament en Corella. Així, el text de Vi té certa ambigüïtat, perquè, encara que pareix clara la raó que fa possible la retirada de l'enemic —«en retornant», amb subjecte implícit— permet la doble lectura d'un enemic que retrocedeix *motu proprio* o que és el Senyor qui el força a retrocedir. Per tant, la millora no és només estilística, sinó també ajuda a comprendre el sentit del v perquè és el Senyor qui ho ha fet —«has [el Senyor-Jesucrist] tornat atrás lo meu enemich». És una acció de present que, però, no té vigència en temps del lector històric —en especial el del temps de Corella— raó per la qual el salmista s'afanya a parlar en futur i els traductors amb ell.

V 4b *infirmabuntur et peribunt a facie tua*

seran enmalaltits e periran de la tua faç

los enemichs seran debilitats e perran en lo teu conspecte⁴³

Corella recupera la figura de l'enemic —implícita en Vg i Vi— però en plural, atés que els vbs així hi apareixen. He corregit la puntuació de 1985⁴⁴ segons els criteris de 4a. «los enemichs seran debilitats e perran en lo teu conspecte», sabent que el traductor explicita que és Jahvé qui fa retrocedir («has [el Senyor] tornat atrás» enfront de «en retornant...detràs») l'enemic⁴⁵ (que s'allunya derrotat⁴⁶) i que ells «perran» en la presència del Senyor («en lo teu conspecte») enfront de la forma literal de Vi, «de la tua faç». Eixa apel·lació a l'acció de Jahvé serà explícita en v 5, si deixem a banda que v 2 adreçava a Jahvé l'acció, de manera

⁴³ Martos explica que «conspecte és un llatinisme de “conspectus”, sistemàtic en aquesta traducció». Corella, *Psalteri... crítica, cit.*, pàg. 161. Una recerca acurada, però, mostra que la traducció «a facie» apareix vegades amb la forma «presència»; igualment amb «faç» i només una vegada trasllada «cara». En canvi, quan Vg diu «faciei» i «faciem» Corella respon amb «cara», estudiat en Antoni López Quiles, *El «càntich...», op. cit.*, pàg. 61, mentre que «conspectu» és traslladat quasi sempre per «conspecte», tret de Sl 5, 9b («esguard»), 37,18b («present al meu cor») i 67,4a.5c que tradueix per «presència»; *ib.*, pàg. 49. Més avall analitzarem el canvi corellà, i en l'anàlisi de 26a (5) ho tornarem a trobar.

⁴⁴ Joan Roís de Corella, *Psalteri...*, pàg. 39. Martos hi fa servir també aquesta puntuació.

⁴⁵ Així opina Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg., 220.

⁴⁶ L. Alonso Shökel-C. Carniti, *Salmos...*, *cit.*, pàg. 236.

que haurem de reiterar el domini del salteri que posseïa Corella, perquè en v 4a de Vg no apareix qui és l'autor de la fugida i sí en 4b, que parla de «lo teu conspecte» referit al Senyor. Els vbs, ací, canvien perquè parlen de «(fer) tornar arrere», «debilitar» i «perir» (en forma futur, «perran»)⁴⁷ en presència de Jahvé, «lo seu conspecte», ací amb matís d'ira,⁴⁸ reconegut per sant Joan Crisòstom quan diu que «el seu esguard és suficient per a destruir els enemics»,⁴⁹ raó per la qual el falliment de l'enemic és «en» (conspecte) i no «de» (la faç) del Senyor.

V 5a *quoniam fecisti iudicium meum et causam meam*
 car has fet lo meu juhí e la mia causa
 perquè tu has fet la part del meu juhí e la mia causa

Més enllà de l'actualització de «car» en «perquè» (quasi sistemàtica en el Mestre, ja que trasllada «perquè» o «que», tret de Sl 8,2b: «per ço que»;⁵⁰ en 30,14a: «per ço», mentre que Vi té preferència per «car/cor»),⁵¹ Roís recupera el pronom tu (el Senyor) en coherència amb l'explicitació de v. 4 comentada més amunt. A més, el traductor defineix el Senyor com a «part» del juí, és a dir, segons ell no és tant que Déu fa un juí a l'orant, sinó que, en el juí, es situa de la seua part,⁵² fet que concretarà la «justícia» dels «juhins» divins reclamada més avall, en 26c. Amb eixa modificació, Corella pareix haver entès el sentit invers de l'ordenació temàtica dels vv, que segueix l'esquema derrotajuí-jutge. La inversió revela que l'orant no vol quedar-se en el resultat pràctic, sinó alçar-s'hi envers el seu salvador,⁵³ aquell que en el segon estic del v. defi-

⁴⁷ Per a «perrà», veg. v 19. En plural, Sl 9, 39; 36,20.22.34.38; 48,11; 62,27; 79,17; 91,9; 101,27; 145,4.

⁴⁸ De l'hebreu *panim*, que Ravasi tradueix per «*Volto terribile*» en *Il libro...*, cit., pàg. 220.

⁴⁹ Craig A. Blaising & Carmen S. Hardin, *La Bibbia commentata dai Padri. Salmi 1-50* (Roma, 2012), pàg. 120

⁵⁰ En 4a és glossa.

⁵¹ Antoni López Quiles, *El «càntich...», op. cit.*, pàgs. 81-82.

⁵² Així ho recull Mario Cimoso, *Mia luce...*, op. cit., pàg. 88.

⁵³ Luis Alonso Schökel-Cecilia Carniti, *Salmos*, I (Estella, 1992), pàg. 236.

nirà amb l'aclamació «tu, qui jutges justícia», és a dir, com a jutge just a qui li serà reclamada justícia en vv 20-21. Així ho havia comentat sant Joan Crisòstom quan explicava el significat del segon estic «has segut sobre la cadira», que vol dir que «Déu ha judicat venjant-se dels meus enemics», raó per la qual ha assolit rellevància salvífica per a l'orant,⁵⁴ idea ampliada en els vv. següents. Per a eixe cas, Martos diu en nota: «La subjectivitat que caracteritza la traducció corellana dóna lloc de manera quasi sistemàtica a l'emergència del subjecte referit a Déu, sota la forma “Tu” del pronom personal, que marca la proximitat discursiva en la interacció amb Ell».⁵⁵ L'organització retòrica de v 5 que fa Corella, doncs, el vincula a v 4, de la mateixa manera que actuarà en vv 15,16 i 18-19. Per últim, consignem que la construcció d'eixe estic ens proporciona novament un altre esforç d'actualització en anteposar el vb auxiliar amb què posa al dia la solució de Vi.

V 5b *sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam*
 has segut sobre la cadira tu, qui jutges justícia
 has segut sobre la cadira tu, qui jutges justícia

Les versions de Vi i de Corella són idèntiques. Martos proposa «has segut sobre la cadira, Tu, qui jutges justícia», però pense que sobra una coma, perquè podria ser puntuat amb coma després de «cadira» i després de «tu». La proposta que faig vindria a ser equivalent a si anteposàrem el pronom: «tu has segut», solució que significaria que ha estat precisament el Senyor qui ha segut en la cadira, i no qualsevol altre.

⁵⁴ C. A. Blaisin & C. S. Hardin, *La Bibbia...*, op. cit., pàg. 120

⁵⁵ Joan Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, op. cit., pàg. 161.

V 6a *inrepassi gentes et periit impius*
 Increpat has les gents e perí lo impiadós
 Has increpat les gents hi és perit lo infel

Corella treballa amb l'auxiliar anteposat. Aturarem la mirada en la traducció de «*gentes*», «*gents*» en tots dos casos. Corella sol preferir l'especialització de «*gentils*», tal com actuarà, en 6b. Segons hem observat, els «*gentils*» es comporten sovint com a enemics del poble de Déu,⁵⁶ però ací tot indica que el Mestre pretén separar el conjunt dels increpats, no tots finalment condemnats –«*les gents*», els pobles– d'aquells que al final es veuran sotmesos a la sentència de Déu (segons sant Jeroni, el salmista parla del Senyor, de Jesucrist),⁵⁷ i periran, ací referit a «*lo infel*» (en 23ab i 34a traslladarà «*impiadós*», variació que estudiarem en l'anàlisi de v 24b).

En Sl 1 havia traduït «*impiorum / impii*» per «*infels*», perquè no parla tant d'una absència de pietat com d'allunyament de la fidelitat al Senyor⁵⁸ o, segons sant Jeroni, aquells que no tenen veneració de Déu.⁵⁹ Ho comprovem en el següent estic:

V 6b *nomen eorum delesti in aeternum, et in saeculum saeculi*
 lo nom de ells has destroït enpertostemps e en lo setgle dels segles
 lo nom dels gentis has damnat eternament hi en lo setgle dels segles

Corella recupera el nom corresponent al pronom *eorum* amb el simptomàtic canvi per «*gentils*», de tal manera no parla del genèric «*gents*», sinó que ho especifica identificats amb els «*infels*». La increpació inicial del Senyor, per tant, és universal, però només en patiran les conseqüències els qui no li guarden fi-

⁵⁶ Antoni López Quiles, *Literatura i espiritualitat...*, op. cit., pàgs. 160-162.

⁵⁷ San Jerónimo, *Obras completas, VIa. Comentario a Isaías* (Madrid, 2007), pàg. 275.

⁵⁸ A. López Quiles, *Literatura...*, cit., pàg. 218.

delitat, el nom dels quals ser «damnat» i no «destruï», com diu Vi, perquè el Mestre n'especialitza l'accepció, atés que Vg hi parla de «*delesti*», mentre que en 7b diu «*destruxisti*», especialització que Vi ignora quan redueix tots dos termes a meres formes del vb destruir: «destròit» i «destròides».

Maggioni proposa una possibilitat de comprensió quan comenta que els «infels» de la versió corellana serien els pecadors en l'interior d'Israel, i els «gentils» (uns altres traduiran «pagans») serien els de fora.⁶⁰ Així ho entén Barbiero quan afirma que el Sl 9 subratlla la desfeta dels enemics, mentre que el Sl 7 evidencia el fet que eixos enemics pertanyen al mateix poble de Déu, contra el qual està prohibida la revenja.⁶¹ Però és que així ho entén també Corella més avall, en v 37, quan afirma –en paral·lel– que «perran les gents fora de la terra de aquell». Tenint en compte la doble idea d'increpació general i de condemna selectiva, Schökel-Carniti, que havien traduït: «*Reprendiste a los paganos, destruiste al malvado*» traslladen en singular el v següent: «*borrando su apellido para siempre*»,⁶² de tal manera que la condemna queda reservada a «malvado»– Des d'eixe punt de vista, Aparicio suggereix que «pagans» poden ser els poderosos d'Israel que oprimeixen els seus conciutadans, o siga, els israelites perversos, però el que perirà al final serà el malvat que no se'n peneideix.⁶³ I no van errats els estudiosos perquè ben prompte sant Jeroni identificarà els «gentils» del v 16 amb els jueus que no es converteixen i persegueixen cristians: «al pobre no només de béns, sinó d'esperit».⁶⁴ Ho concreta Corella en 12b i ho desenvolupa en el citat v 16.

⁵⁹ San Jerónimo, *Obras...*, VIa, *op. cit.*, pàg. 613.

⁶⁰ Bruno Maggioni, *Davanti a Dio. I salmi 1-75* (Milà, 2001), pàg. 38.

⁶¹ G. Barbiero, *Il regno...*, *op. cit.*, pàg. 102.

⁶² L. Alonso Schökel & C. Carniti, *Salmos...*, *op. cit.*, pàgs. 225 i 237.

⁶³ Ángel Aparicio, *Salmos 1-41* (Bilbao, 2005), pàg. 107

⁶⁴ San Jerónimo, *Obras...*, *cit.*, pàg. 163 i novament recollit per Origene-Gerolamo, *74 omelie...*, *op. cit.*, pàg. 129.

V 7a *inimici defecerunt framae in finem*

Los enemichs defalliren en la spasa en la fi

Les spases dels enemichs defalliren finalment⁶⁵

La lectura comparada ens permet verificar ràpidament la millor traducció de Corella. El conjunt del v descriu la destrucció de qualsevol element associat a aquell enemic que el Déu jutge just ha fet «tornar atràs» i les espases del qual, al final, han fracassat; el els estics següents, com verificarem, les ciutats resulten assolades⁶⁶ i fins la seua memòria queda cancel·lada per la potència de la veu del Senyor,⁶⁷ o siga que el salmista parla d'una cancel·lació com a producte de la destrucció que el Senyor porta a terme amb estrèpit.⁶⁸ La idea de demolició total queda, doncs, tan garantida que no li cal introduir-hi moltes més modificacions.

V 7b *et civitates eorum destruxisti*

e has destroïdes les ciutats d'ells

les sues ciutats has destorides⁶⁹

L'anàlisi de l'estic i del següent v no pot oferir grans novetats, perquè són curts i també perquè els canvis lingüístics que ha introduït Corella són mínims, la major part de caràcter actualitzador: «les ciutats d'ells» per «les sues ciutats»; «perí» per «és perida», o «la memòria d'ells» per «la memòria d'aquells», en un intent d'augmentar la distància entre l'orant i els seus enemics. Ho veiem per a 7c, de la mateixa manera que actuarà en la *tôdah* dels vv 8-9.

⁶⁵ Martos ho corregeix per «finalment», tal com actua Corella en la resta dels casos. La forma editada per l'impremta ve consignada en un elenc final de correccions.

⁶⁶ En l'edició, «destorides»; Martos ho corregeix per «destroïdes» i ho explica al final, en nota.

⁶⁷ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàg. 220.

⁶⁸ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, op. cit., pàg. 225

V 7c *periit memoria eorum cum sonitu*
 perí la memòria d'ells ab so
 és perida la memòria de aquells ab so

3.1.3. LA TÔDAH AL SENYOR COM A JUTGE

V 8a *et Dominus in aeternum permanet*
 e lo Senyor enpertostemps stà
 lo Senyor eternament stà ferm

La solució de Corella, tan coherent, dirà «eternament».⁷⁰ Així també, per a «*permanet*», en què Vi només diu «stà» i Corella recorre a la paràfrasi reforçadora: «stà ferm», actuació que repetirà en Sl 60,8 («*permanet in aeternum in conspectu Dei*»): «Ferm stà eternament en lo conspecte de Déu».

V 8b *paravit in iudicio thnum suum*
 apparellada ha en juhí la sua cadira
 té apparellada en lo juhí la sua cadira

Corella anteposarà l'auxiliar i el canviarà, de manera que ja no és una acció, sinó una possessió. En al·lusió als quatre sentits d'interpretació de l'Escriptura, diu sant Joan Crisòstom que en aquest v hem d'interpretar que el juí es refereix als jueus,⁷¹ reflexió molt útil per als interessos del traductor.

⁶⁹ En efecte, destroïdes, corregit per Martos igual que en not. núm. 68.

⁷⁰ Antoni López Quiles, *El «càntich...», op. cit.*, pàg. 41. Mentre que Vi oscil·la en les seues opcions («perdurablement», «per null temps», «per tostemps», etc., Corella hi manté sistematicitat.

⁷¹ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 226.

Fins ací hem assistit a l'opressió i al desempar del pobre causats per l'acció dels poderosos que, en la seua cobdícia, porten l'innocent a juí a fi que siga condemnat injustament per a traure'n ells profit. En eixes circumstàncies, l'innocent sent que té negada l'oportunitat d'un juí just en el tribunal humà.⁷²

V 9a *et iudicavit orbem terrae in aequitate*

Ø

hi ell jutjarà ab equitat lo circuit de la terra

El primer estic del v. 9 uneix el tron celestial de Déu amb la terra. La traducció no apareix en l'edició de Vi. Corella –que no l'omet– al contrari de la seua actuació general, deixa el pronom (que tradueix per «ell») i trasllada, segons costum, «*orbem terrae*» per «lo circuit de la terra». Martos constata que és una expressió que el Mestre tradueix sistemàticament així, tret del Sl 17,16, en què trasllada «la redonea de la terra».⁷³ Ara bé, igualment farà en Sl 96,4 en què, en la forma de Vg «*orbi terrae*», Corella posa «la redonea de la terra», i així mateix, en Sl 97,7, per a «*orbis terrarum*» el Mestre tornarà a preferir «la redonea del món».

V 9b *iudicavit populos in iustitia*

e ell jutjarà los pobles en justícia

jutjarà los pobles en justícia

El segon estic és traslladat per tots dos amb la mateixa construcció, només que Vi hi transporta la conjunció i el pronom de 9a per «e ell», ell mateix lloc que Corella havia traduït per «hi ell». En qualsevol cas, aquests dos vv representen

⁷² Enrique Nardoni, *Los que buscan la justicia. Un estudio de la justicia en el mundo bíblico* (Estella, 1997), pàg. 140. La mateixa idea del Déu que empara el pobre en v 13.

⁷³ Corella, *Psalteri... crítica, op. cit.*, pàg. 162.

la totalitat de la creació, perquè si, com he indicat a l'inici del comentari del v 9, el salmista parla de la unió del cel i de la terra, ara assenyalaré que també es produeix una fusió entre l'eternitat i el temps del juí, qüestió important perquè si no es comprén bé, pot conduir a una anàlisi errònia. El temps del juí és hui, perquè és etern, sempre actualitzat i perquè estem davant del «salteri dels perseguits»,⁷⁴ igualment entés en clau de vigència permanent.

3.1.4. EL JUÍ DEL POBRE

D'ací l'interés per l'estudi dels següents vv als quals ens aproximem amb atenció. Descriuen el final de la *tôdah* dedicada al juí del pobre, concepte que concorre ací per primera vegada i que, per la quantitat de vegades que hi és usat i la importància que assoleix en tot el Sl, és el causant de la ja citada etiqueta que ha rebut la composició com a «manifest dels *'anawim*».

V 10a *et factus est Dominus refugium pauperi*

E és fet lo Senyor refugi al pobre

lo Senyor s'és fet refugi al pobre

Vi tradueix amb literalitat en tant que Corella omet la conjunció, situa «el Senyor» en el començament i diu que és el Senyor qui es fa refugi, no que siga fet. El salmista ens proporciona pistes sobre la personalitat del nou protagonista. En primer lloc, *pobre* és el que troba refugi en el Senyor –10a– única possibilitat de protecció. En segon lloc, pobres són els que esperen en ell segons veurem en 11a. Corella per a qui Jesucrist és l'esperança del pobre.

⁷⁴ Antoni López Quiles, *El «càntich...», cit.*, pàgs. 223-225.

V 10b *adiutor in opportunitatibus, in tribulatione*ajudador en les oportunitats, en⁷⁵ la tribulació

ajudador en lo temps oportú, en la tribulació

Martos transcriu: «ajudador en lo temps, oportú en la tribulació», i ho explica així: «Corella resol la juxtaposició de complements circumstancials en l'original... reconstruint un adjectiu a partir del primer ablatiu per donar lloc a una estructura paral·lelística més afí a la cadència rítmica de la seua prosa».⁷⁶ La realitat, però, és que Mestre Corella, amb la introducció de «lo temps», modifica el sentit del v, però no per a donar lloc a una estructura paral·lelística. No és, tal com afirma Vi, que el Senyor haja d'ajudar quan considere que el moment siga oportú, sinó que –segons la puntuació de Martos– l'ajuda del Senyor es realitza en temps genèric i, a més, que ell és oportú en la tribulació, dos elements que explicarien el paral·lelisme. Però el transcriptor no ha entès el sentit de la construcció corellana, la qual ha de dir: «ajudador en lo temps oportú, en la tribulació», com pretenc demostrar. El text grec diu «*eukairiais*» que vol dir «oportunitat» o «ocasió favorable»,⁷⁷ forma que deriva de «*kairós*», amb el significat de «temps» i «temps oportú».⁷⁸ En hebreu fa «*ʔtwt bsrh*», que traduirem per «moments de perill»⁷⁹ o «temps d'angoixa».⁸⁰ En conseqüència, no podem pensar que el Senyor ajude en un temps indeterminat, sinó en el «temps oportú», el qual, seguint Vg, i d'acord amb TM i G, Corella definirà com a temps

⁷⁵ Jordi Ventura, en *La Bíblia...*, *op. cit.*, pàg. 154 en fa una lectura errònia i transcriu «e-n» amb voluntat d'unir el que troba que són dos conceptes separats –oportunitat i tribulació– però ja hem vist que en Vg no hi ha conjunció; tot seguit veurem la relació entre tots dos conceptes.

⁷⁶ Joan Roís, *Psalteri... crítica*, *op. cit.*, pàg. 162.

⁷⁷ Horst Balz & Gerhard Schneider, *Diccionario exegético del Nuevo Testamento* (Salamanca, 1996), vol I, s. v. Apareix, p. ex. en Lc 22,6 amb eixe valor. Gianfranco Nollí, *Evangelio secondo Luca* (Ciutat del Vaticà, 1993).

⁷⁸ Lothar Coenen et al. *Diccionario teológico del Nuevo Testamento* (Salamanca, 1999) vol. II, s.v.

⁷⁹ L. Alonso Schökel & C. Carniti, *Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 238.

⁸⁰ Així ho tradueix Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 297.

de «tribulació», definició que hereta de sant Joan Crisòstom,⁸¹ autor tan estimat pel ell, com acredita sobretot en *Lo Cartoixà*. En molts llocs brolla l'esforç de Mestre Joan Roís per actualitzar el Salteri i fer-lo contemporani dels lectors,⁸² raó per la qual he dedicat unes pàgines a estudiar –a partir de les aportacions corellanes– quin era, per a ell, el temps del *Psalteri*,⁸³ temps que va convertir en el seu i, per tant, en el dels destinataris implícits, la major part dels quals eren conversos que patien persecució del Sant Ofici i condemna dels jueus.

En qualsevol cas, Martos, en l'explicació del v. 22 d'aquest mateix Sl diu: «Aquest context –“despicias in opportunitatibus, in tribulatione”–, quasi idèntic a Sl 9,10, és traduït de manera diferent per Corella, tot i recórrer de nou al mot “temps” com a eix sobre el qual construir el sintagma, adjectivat pel mot “oportú”, que prové del segon ablatiu, i relegant el primer a una subordinada de relatiu explicativa feta, a partir del primer ablatiu, sota aquesta mateixa estructura: “de lliurar-nos (sic) al temps oportú, que és lo temps de la tribulació”».⁸⁴ Un lectura atenta ens fa veure, tanmateix, que el Mestre no és que haja «traduït de manera diferent», sinó que –després de traslladar «*despicias*» per «stimes poch delliurar-nos»– ha explicat el sentit de la glossa «lo temps» de 10b. El Senyor ajuda, per tant, en aquell temps oportú, que serà de tribulació per al seu poble, els cristians perseguits, segons concreta la tradició eclesial;⁸⁵ en sentit contrari, quan no s'aplica eixa justícia divina, reflexiona el salmista en 26cd.

⁸¹ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàgs. 227-228. Ací l'autor respon a la pregunta que ell mateix es formula ¿«Què significa en temps oportú»? i diu: «oportunitat significa tribulació». Per tant, una vegada més observem que el Senyor no és que siga oportú en la tribulació, sinó «ajudador... en la tribulació», que és la que ofereix el temps oportú.

⁸² Antoni Lopez Quiles, *Literatura...*, *cit.*, pàg. 110, entre d'altres.

⁸³ A. López Quiles, *El «càntich...» op. cit.*, pàgs. 206-21, seguit per epígrafs dedicats a l'esperança (pàgs. 211-217), el temor (217-219) o la tribulació (219-223), i acaba definint la traducció com «el *Psalteri* dels perseguits» (pàgs. 223-225).

⁸⁴ Joan Roís, *Psalteri... crítica*, pàg. 163.

⁸⁵ Orígene-Gerolamo, *74 omelie...*, *op. cit.*, pàg. 129.

V 11a *Et sperent in te qui noverunt nomen tuum*

E hagen sperança en tu los qui han conegut lo teu nom⁸⁶

Hi speren en tu los que han conegut lo teu nom

La diferència entre Corella i Vi només és que el primer tradueix «Hi speren en tu» i el segons «e hagen sperança en tu». Pel que fa al sentit, veiem que una altra característica del pobre és que ha conegut el nom del Senyor, nom que li produeix exultació i alegria (3b), l'anàlisi del qual té rellevància perquè la plenitud del poder diví apuntada en *eloim* ha estat donada a Israel en virtut de l'autocomunicació del nom de Jahvé.⁸⁷ La quarta definició dirà que pobres són els qui cerquen el Senyor, els quals ell no desempara, amb asseveració posada en inclusió per a desenvolupar la idea de Déu com a refugi del pobre. Si seguim les definicions de l'orant, en aquest Sl no podrem reduir el concepte de pobresa a indigència, tot i que les definicions no ho exclouen (en positiu: troben refugi, són emparats, esperen en ell, el cerquen; després en trobarem més), sinó que queden obertes a criteris més amplis i aplicables a moments de persecució per aquells enemics que el Senyor condemna. Ja en 1892 Alfred Rahlfs havia distingit el pobre en sentit social, *'ani*, i *'anaw*⁸⁸ –els *'anawim*– fidels javistes organitzats en l'exili, però l'artifici va ser criticat, raó per la qual Rudolf Kittel en el 1929 integra els dos elements, perquè la predicació profètica, fortament social, identificà els pobres amb els amics de Déu i els autèntics fidels. Amb l'exili, els jueus es convertiren en pobres i oprimits, i la pobresa era considerada en el Deutero-Isaïes com a títol d'honor del poble de Déu. Així, en el post-exili, els «pobres de Jahvé» van ser en la pràctica els javistes fidels, contraposats a les potències internacionals.⁸⁹ Ateses, tanmateix, les dificultats de trobar una

⁸⁶ Per a l'esperança en Corella, veg. Antoni López Quiles, *El «càntich...»*, *op. cit.*, pàgs. 211-217.

⁸⁷ En Hans-Joachim Kraus, *Teologia...*, *op. cit.*, pàgs. 17-27.

⁸⁸ Una anàlisi de detall, Paul van der Berghe, «*ani* et *'anaw* dans les Psaumes» en *Le Psautier*. R. De Langhe, ed. (Lovaina, 1962), pàgs. 272-296.

⁸⁹ Extret de G. Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàgs. 212-213.

proposta d'*identikit* que perfilara la fisonomia del pobre i amb voluntat de fugir de propostes contundents, Ravasi concreta que pobre és tot Israel, siguen indigents, marginats, víctimes polítiques, perseguits, o els que no hi compten, concreció més pròxima a la tradició patristica que parla dels pobres també d'esperit.⁹⁰ Tot Israel té la certesa –arrelada en AT i manifestada en aquest v⁹¹– que Jahvé manifesta un interès especial pels desemparats davant la justícia i els més desfavorits en la lluita per la vida, segons una idea que forma part de la seua història. Déu, jutge just, empara el pobre davant l'opressió injusta que pateix.⁹² El concepte de pobre constituïa una reivindicació enfront al Senyor i, precisament per eixa raó arribà a ser, amb el temps, una reivindicació de l'home pietós davant Déu.⁹³ És una concepció ajustada per a aplicar-la als conversos que, com he avançat, tant pregaven amb aquest SI, atés que molts d'ells gaudien d'una elevada condició social, malgrat la qual eren perseguits per la Inquisició.⁹⁴ Per a Corella, els pobres que estan sofrint persecució, doncs, són els conversos.

V 11b *quoniam dereliquisti quaerentes te, Domine*

car tu, Senyor, no has derrenclit los demanants a tu
que no has desemparat als qui cerquen a tu, Senyor

Roís preferirà la forma més moderna «desemparar»⁹⁵ en la major part dels casos –llevat de dos llocs en què opta per «deixar», mentre que Vi oscil·la entre «desemparar» (una vegada), «deixar» (2 vegades) i «derrenclir» (5 vegades). Des-

⁹⁰ Orígene-Gerolamo, *74 omelie...*, *op. cit.*, pàg. 129.

⁹¹ Gianni Barbiero, *Il regno...*, *op. cit.*, pàg. 115.

⁹² Enrique Nardoni, *Los que buscan...*, *op. cit.*, pàg. 136. Nardoni insisteix després, pàg. 138, en el mateix concepte de «pobre» obert a totes les accepcions que hem vist més amunt.

⁹³ Gerhard von Rad, *Teologia del Antiguo Testamento*, vol. I (Salamanca, 1993), pàg. 489. Veg. més avall l'anàlisi del v 33.

⁹⁴ Es pot veure el meu llibre *Literatura...*, *op. cit.*, esp. cap. 3.

⁹⁵ La qual, si bé ja apareix en els orígens del Regne, desplaça la usada per Vi. Veg., J. Coromines, *DECLC*, s.v. «parar».

prés, davant «*quaerentes*» i variants formals, Corella sempre triarà el vb «*cercar*», mentre que Vi s'inclinarà per les formes de «*demanar*». El salmista està parlant, com hem vist, dels pobres de Jahvé, aquells que el Senyor no desempara i que esclataran en els himnes de gratitud i lloança que trobarem en el v següent.

V 12a *Psallite Domino qui habitat in Sion*

Cantau al Senyor lo quall habita en Syon

Cantau al Senyor lo qual habita en Sion

Igual traducció, tret que Vi grafia «quall» i «Syon». És resposta –«*variació*» sobre el tema precedent– a la invitació de v 2.⁹⁶ Encara que la referència a la muntanya santa comporte dificultats per a fer l'actualització, el llenguatge simbòlic serà d'inestimable ajuda per a superar l'entrebanc, perquè el Mestre, com tot cristià del seu temps estava al corrent que, segons la tradició eclesial, Sió significa, per analogia, l'Església.⁹⁷ El Senyor (trasposat a Jesucrist) residirà, doncs, en la seua Església, i així entendrem millor el sentit per a Corella del terme «gentils» de l'estic següent.

V 12b *annuntiate inter gentes studia eius*

anunciau entre les gents los studis d'ell

denunciau entre els gentils la ciència de aquell

A banda de la preferència corellana pel vb «denunciar», quasi sistemàtica,⁹⁸ m'entretinc a considerar breument l'opció «gentils», que hem vist en tantes ocasions. D'acord amb l'estic precedent, ací queda clar que Corella parla dels que

⁹⁶ M. Cimosà, *Mia luce...*, *op. cit.*, pàg. 89.

⁹⁷ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 232.

⁹⁸ Excepte en 37,19a: «confessaré» (en context de confessió dels propis pecats: «confessaré la mia iniquitat»), i 63, 10b: «anunciaren», i 6 casos més. Veg. Antoni Lopez Quiles, *El càntich...*, *op. cit.*, pàgs. 42-43.

estan fora de l'Església, és a dir, dels jueus, tal com hem vist *supra* que havia actuat sant Jeroni en l'anàlisi del v 6; més avall tindrem ocasió de veure-ho en detall. Per a tancar el v, ara només cal afegir que sempre que apareix el terme llatí «*studium*» i derivats, Corella hi traslladarà «sciència». És a eixos «gentils», situats fora de l'Església, als qui cal anunciar la «sciència» de Déu. Precisament, la disposició a «denunciar» les accions del Senyor serà la que alliberarà de la mort el pobre, tal com veurem en 14-15.

V 13a *quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est*

car requerint la sanch d'ells s'és recordat

que ha tengut recort requerint la sanch que ells han scampat

El v 13 tanca la primera secció del SI amb una solemne definició de Déu.⁹⁹ D'una manera quasi anàloga a 5a, «*quoniam*» alterna traducció entre el «car» de Vi i el «que» (allí, «perquè») de Corella. En segon lloc, Corella altera l'orde de l'oració i anticipa la fórmula «ha tengut recort» que Vi posa al final, com Vg, però amb «s'és recordat», és a dir, un record eficaç, creatiu, signe de vida.¹⁰⁰ Mentre que per a Vi, «la sanch» és «d'ells», Corella ho resol amb glossa: «la sanch que ells han scampat», és a dir, no és la d'ells –dels enemics– sinó la que ells escampen. És la reivindicació de venjança per tanta sang escampada en tota la humanitat que assumirà NT quan identifica eixa sang amb la de Crist, la qual clama la «*vendetta*» del Pare.¹⁰¹

⁹⁹ G. Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 221.

¹⁰⁰ Ací, sant Joan Crisòstom parla dels «beneficis» del record que Déu manté dels pobres. Juan Crisòstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 233.

¹⁰¹ Hb 12,24. En el llibre de la not. anterior, sant Joan Crisòstom es refereix a Gn 9,5: «Jo demanaré comptes de la vostra sang». *Comentarios...*, *cit.*, pàg. 233.

V 13b *non est oblitus clamorem pauperum*
 no s'ha oblidada la clamor dels pobres
 no ha mes en oblit la clamor dels pobres.

Recordem que la grafia de «mes», tal com he explicat en la fixació del text, va sense accent, mentre que Martos l'escriu «mès», enfront del derivat de *mettre*, «promés» (Sl 78,20), i dels altres participis: «entés» (Sl 27,5) o «comprés». (Sl 39,13).¹⁰²

3.1.5. 2a SECCIÓ: LA INVOCACIÓ AL SENYOR COM A JUTGE

El to canviarà en la 2a secció del Sl; a partir del v 14 el salmista es posa en pregària. Els vv tenen estructura paral·lelística concebuda com a contrast tal com hem descobert en l'esquema del Sl, i que ara desenvolupe.

V 14a *Miserere mei, Domine*
 Hajes mercé de mi, Senyor
 Hages mercé de mi, Senyor

L'única diferència que trobem en la súplica de l'orant és que Vi ho transcriu amb –j i Corella amb –g. Ací llegim, formulada en imperatiu, una súplica de misericòrdia que tots dos autors traduiran igual. En TM és possible també una lectura en perfets. La tradició de Vg, tanmateix, opta pels imperatius –i, doncs, ho formula en termes de súplica i no de reconeixement– però no així Kraus, perquè pensa que «un imperatiu pertorbaria el moviment de la idea» i,

¹⁰² L'explicació de la seua opció en J. Roís de Corella, *Psalteri... crítica, op. cit.*, pàg. 120, on diu que «malgrat ser amb *e* tancada, i seguint la tendència d'altres edicions crítiques d'obres d'autor valencià, mar-que amb accent obert, per distingir-lo de l'adverbi *més* i del possessiu *mes*».

per tant, traduirà «*Yahvé fue clemente conmigo, vio mi desgracia / él, que me levantó, me alzó de las puertas de la muerte*». ¹⁰³

V 14b *Vide humilitatem meam de inimicis meis*

veges la mia humilitat dels meus enemichs

mira la humilitat e dejecció que m'han fet mos enemichs

A banda del canvi «veges» i «mira» –en qualsevol cas, expressa que l'esguard de Déu és eficaç i transformador¹⁰⁴– el Mestre ofereix aportacions que cal subratllar. En primer lloc, la glossa per a traduir «*humilitatem*», literal per a Vi i transformada en «humilitat e dejecció» en Corella. Martos ho explica dient que «Corella hi afig aquest terme, que aporta la humiliació com a rebaixa de qualitats morals»¹⁰⁵ i, en efecte, així ho defineix *DCVB*. Es tracta d'una conducta regular en el Mestre, el qual propendeix a «acabar el sentit» dels termes traduïts,¹⁰⁶ tal com tornarem a comprovar més avall, en vv 15, 17 i 26. La fórmula en què combina «humilitat» i «dejecció» tornarà a ser usada en 43-25, «humiliada e dejecta», per a posar èmfasi en l'opressió que pateix el protagonista perquè el segon terme hi concorre com a reforç que accentua el primer. Així, en Sl 37,9 Corella tradueix «*humiliatus sum nimis*» per «molt dejecte», i en Sl 89,7, «*humilitatem*» per ««stament dejecte». En segon lloc, mentre que en Vi la humilitat era «dels meus enemichs», en la redacció del Mestre, amb la glossa del vb «fer», descobrirem que eixa situació ha estat produïda pels enemics de l'orant: «que m'han fet mos enemichs». Per tant, la conseqüència de la humiliació serà la dejecció.

¹⁰³ Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 299. D'altres reconeixen la doble possibilitat, però prefereixen conservar la puntuació massorètica d'imperatiu. L. Alonso Schökel & C. Carniti, *Salmos...*, *cit.*, pàgs. 238-239.

¹⁰⁴ G. Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 223.

¹⁰⁵ Joan Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, *op. cit.*, pàg. 162.

¹⁰⁶ En el sentit de «completar» o «perfeccionar». Veg. Antoni López Quiles, *El càntich...*, *op. cit.* pàgs. 175-186.

V 15a *qui exaltas me de portis mortis*

qui exalces a mi de les portes de la mort

tu qui m'exalces deliurant-me de les portes de la mort

Atesa la capacitat transformadora de la mirada de Déu, en 15a descobrirem que allibera l'orant.¹⁰⁷ Corella consigna el pronom de 14a, absent, en Vg. En segon lloc, trasllada «*exaltas me*» amb un parell de termes –igual que hem vist en 14b– que Martos no identifica com a tal i, doncs, ho transcriu incorrectament, separats per una coma: «Tu, qui m'exalces, deliurant-me...».¹⁰⁸ Però no són sinònim, sinó que l'acció que es deriva del vb «exalçar» és «deslliurar» i així actuarà en Sl 88, que tradueix «*quia Domini est assumptio nostra*» per «que del Senyor és lo exalçament e deliurament nostre», o bé comprovarem com Déu allibera quan redimeix, com ara en Sl 129,8 («*et ipse redimit Israel*») en què trobem: «e ell, rement, deliurarà Israel».¹⁰⁹ L'exalçament amb què Déu allibera té per causa l'anunci de 12a, ara tindrà conseqüències:

V 15b *ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiae Sion*

perquè yo anuncie totes les lahors tues en les portes de la filla de Syon

perquè denuncie les tues laors en les portes de la filla de Sion

Canvis poc rellevants: «anunciar» per «denunciar», «Syon» per «Sion», «laors» sense –h i l'omissió que fa Corella del llatí «*omnes*» que Vi recull. La referència a *les portes de la filla de Sió* no és una expressió estereotipada per a indicar la ciutat de Jerusalem, sinó que eixa protecció i comunicació amb Déu introdueix una al·lusió espiritual «d'escatologia realitzada»,¹¹⁰ com afirma sant Jeroni:

---

¹⁰⁷ Convé veure també v 35.

¹⁰⁸ Joan Roís de Corella, *Psalteri ... crítica*, pàg. 162.

¹⁰⁹ Curiosament transcrit sense coma per Martos, *ib.*, pàg. 329.

¹¹⁰ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 223.

«El qui ha estat exaltat en les portes de Sió, ja no podrà témer les portes de la mort».¹¹¹ D'ací el valor de la informació que Corella afegeix en la traducció del primer estic, perquè «exalçar» (o «redimir», etc.) serà alliberar *hic et nunc*: així, l'exalçament comportarà per a l'orant el seu rescat de les portes de la mort, tal com veiem en Sl 55,13: «que deliurat has la mia ànima de la mort»; per eixa raó, el Senyor és «alçador»,¹¹² que allibera de les portes de la mort i trasllada a les portes de la vida, a Sió, és a dir, a l'Església segons la trasposició que ens ha comunicat sant Joan Crisòstom i que afirmarà el mateix sant Jeroni,¹¹³ el qual ja havia aplicat tot el Sl a Crist: «tot el salm, per tropologia, pertany al misteri de Crist»,¹¹⁴ fins i tot definit ell mateix com a «porta» de redempció.¹¹⁵ En aquest pas, per tant, l'aplicació al convers serà immediata i transparent.

3.1.6. EL SENYOR COMPLEIX AMB EL POBRE – CONDEMNA L'INFIDEL.

V 16a *Exultabo in salutari tuo*

Alegrar-m'e en la tua salut

Yo m'alegraré en lo teu Salvador

Corella actualitza la col·locació dels pronoms. Importa, però, que considerem la diferent traducció de «salutari». Sabem que no ha paregut qüestió banal el canvi de «salut» pel de «Salvador»: «és fàcil de comprendre l'interès dels inquisidors per detectar possibles supressions de l'al·lusió escriptural a Jesús com el Messies.

¹¹¹ San Jerónimo, *Obras completas. IIIa. Comentarios a los Profetas Menores*. (Madrid, 2000), pàg. 519.

¹¹² L. Alonso Schökel & C. Carniti, *Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 238.

¹¹³ San Jerónimo, *Obras...* IIIa, *op. cit.*, pàg. 545. Per a sant Jeroni, les portes de la mort no derrocaran l'Església: Mt 16,18. Veg. San Jerónimo, *Obras...*, VIa, *op. cit.*, pàg. 823.

¹¹⁴ S. Jerónimo, *Obras...*, IV, *Cuestiones relativas al Antiguo Testamento* (Madrid, 2004), pàg. 275.

¹¹⁵ S. Jerónimo, *Obras...*, VIa, *op. cit.*, pàg. 605.

Per això també sotjaven si *salutare* havia estat interpretat com a *salut*, o bé *Salvador*, com pretenien ells». ¹¹⁶ Forta invitació a practicar una recerca sistemàtica per a descobrir que el plantejament corellà no obeeirà a preocupacions del Sant Ofici, perquè el traductor, per a traslladar «*salus*», usa «salut» en 40 ocasions; «Salvador» servirà de trasllat de «*salutari*» i derivats («*salutare*», «*salvator*») en 28 llocs; recorre a «salvació» 6 vegades i només una vegada opta per «salutífera», ¹¹⁷ perquè, com hem vist, Corella treballa des de criteris de coherència. A partir de la cristianització del Salteri, no és fàcil comprendre cap hipotètic interès dels inquisidors, perquè solucions com ara «salut» també formen part d'eixa transposició històrica i, doncs, no podien resultar inicialment sospitoses més enllà dels plantejaments de major o menor «fidelitat» en la traducció que argumentara l'inquisidor. El criteri és diferent en el cas del Salteri actualitzat per Vi, segons el qual, davant de l'interrogatori, manifesta que no opinen igual Corella o el Bisbe Jaume Peres, que no els agradava la proposta (així actuarà el Mestre després), mentre que l'inquisidor Borrell era partidari de deixar-la en «salut». ¹¹⁸

V 16b *infixae sunt gentes in interitu quam fecerunt*

ficades són les gents en la mort la quall han feta

que·ls gentils, ells se són ficats en la mort que havien feta en los altres

Després veurem qui són eixos «gentils» concrets, víctimes de la mort que ells mateixos preparen. Ací ressona Sl 7,16-17, per al qual Corella dirà: «Ell mateix obrí lo lach, hi ell lo cavà; / e caigué en la fossa que havia feta. / Serà convertida la sua dolorosa enveja sobre lo seu cap, e devallarà la sua iniquitat sobre lo més alt del seu cap». Es tracta de la coneguda escena venatòria en què el caçador cau

¹¹⁶ Jordi Ventura, *La Bíblia...*, *op. cit.*, pàg. 29.

¹¹⁷ Antoni Lopez Quiles, *El «càntich...»*, *op. cit.*, pàgs. 152-157. L'epígraf conté altres consideracions a propòsit de les afirmacions de Ventura.

¹¹⁸ J. Ventura, *La Bíblia...*, *op. cit.*, pàg. 29.

en el seu parany.¹¹⁹ Corella es refereix, una vegada més, als «gentils», ara protagonistes de l'acció punitiva del Senyor, aquells que «se són ficats en la mort», una mort que, igual que Vi, «han / havien feta», però que l'escriptor vol especificar, amb glossa, que era «en los altres», uns *altres* lògicament absents en Vi i que són els no gentils, el nou poble de Déu.

V 16c *in laqueo isto quem absconderunt comprehensus est pes eorum*
 en lo laç aquest, lo quall amagaren, fou pres lo peu de ells
 hi en aquest laç que amagadament havien parat és stat pres lo lur peu

El Mestre comença amb l'addició d'una conjunció «hi» que servirà d'illiació amb l'estic anterior. Per a ell, «*absconderunt*» no significa que havien amagat el llaç, sinó que el prepararen i disposaren d'amagat, «amagadament havien parat». Després canvia el «fou pres» per «és stat pres», amb què aconseguix proximitat amb el temps de l'orant. Al final, «lo peu de ells» es transformarà en «lo lur peu».

En l'estudi de l'estic anterior he anunciat que ací escometria el coneixement del sentit que té per a ell el terme «gentils». A banda que sant Joan Cristòstom ho aplica als fets produïts entre apòstols i jueus,¹²⁰ el comentari de sant Jeroni no deixa lloc a dubtes de qui són per a Corella i una gran tradició de l'Església, doncs, eixos «gentils» de 16b; diu l'eximi traductor de Vg: «A fi que sapieu el que es diu sobre el Salvador, mireu el que afirma [el Sl 19,16] dels jueus»,¹²¹ i a continuació reproduïx l'estic. Sant Jeroni, a més de concretar qui són els «gentils» –els enemics de l'orant– associa 16a («lo teu Salvador») amb l'estic següent, 16b.

El v. 15, per tant, ha de tancar amb un punt després de «les portes de la filla de Sion», i no amb dos punts segons Martos, perquè així deixa 16a vinculat a 15b. Es veu clar que el v 16, amb els tres estics, té una organització retòri-

¹¹⁹ L. Alonso Schökel & C. Cartini, *Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 239.

¹²⁰ Juan Cristóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 236.

¹²¹ San Jerónimo, *Obras...*, *op. cit.*, pàg. 163.

ca pròpia i que eixe «que» amb què Corella obri 16b és la manera d'entendre i fer-nos entendre l'estic com a conseqüència de l'anterior, intercanviable amb un «perquè» que hi introduiria el motiu de l'alegria de l'orant, amb la mateixa funció d'aquella incorporació de la conjunció «hi», il·latiu del darrer estic amb l'anterior. Així ho veuen les versions actuals, i així havia actuat el mateix Martos en vv 4-5 i actuarà després en vv 18-19. Ho contrastem:

Proposta de Martos:

Hages mercé de mi, Senyor: mira la mia humilitat e dejecció que m'han fet mos enemichs, Tu, qui m'exalces, delliurant-me de les portes de la mort, perquè denuncie les tues laors en les portes de la filla de Sion: yo m'alegraré en lo teu Salvador. Que·ls gentils, ells se són ficats en la mort que havien feta en los altres, hi en aquest laç que amagadament havien parat és stat pres lo lur peu.

Proposta de López Quiles

¹⁴ Hages mercé de mi, Senyor;

mira la mia humilitat e dejecció que m'han fet mos enemichs,

¹⁵ tu, qui m'exalces delliurant-me de les portes de la mort,

perquè denuncie les tues laors en les portes de la filla de Sion.

¹⁶ Yo m'alegraré en lo teu Salvador,

que·ls gentils, ells se són ficats en la mort que havien feta en los altres,

hi en aquest laç que amagadament havien parat és stat pres lo lur peu.

V 17a *Cognosceatur Dominus iudicia faciens*

Serà conegut lo Senyor fent juhins

Serà conegut lo Senyor obrant tals juhins¹²²

---

¹²² Jordi Ventura hi grafia «juhís», en *La Bíblia...*, *op. cit.*, pàg. 154.

Considerem la traducció de «*faciens*» per «obrant», en lloc del «fent» de Vi, perquè Corella sol triar el vb «obrar», i més si es refereix a qüestions morals, com en Sl 30,24 («*facientibus superbiam*»; «obraran supèrbia»); 59,14 («*faciemus virtutem*»; «obrarem virtut»); 102,6 («*faciens misericordia*»; «obrant misericòrdies»); 118,78 («*iniquitate fecerunt*»; «han obrat iniquitat»), encara que ací pot haver-se deixat influir pel terme «*operibus*» de l'estic següent. Amb la glossa «tals», fa un exercici de concreció en virtut del qual explicita a quins «juhins» es refereix.

V 17b *in operibus manuum suarum comprehensus est peccator*

en les obres de les seues mans fon comprés lo peccador

en les obres de les seues mans serà pres e ligat lo peccador

Per a «pres e ligat» Martos diu: «Corella tradueix “comprehensus” amb una doble adjectivació sinonímica».¹²³ Observem, però, una vegada més, que no són exactament sinònims, sinó que el segon terme desenvolupa, i sovint concreta, l'acció del primer, tal com hem vist *supra*. Atés que, d'acord amb la concepció cristiana, el Sl parla de Jesús, està clar que va ser pres i lligat per blasfem,¹²⁴ per peccador, raó per la qual en la comprensió corellana és aplicat el procediment per a l'enemic jueu. En canvi, en 23b tradueix «són presos», però s'hi refereix als «ímpiosos», traducció que demana lectura específica, que veurem en el seu lloc.

3.1.7. DESTÍ DELS INFIDELS – EL POBRE NO ÉS OBLIDAT

V 18a *convertantur peccatores in infernum*

sien tornats los peccadors en infern

sien ensemps portats los peccadors en infern

¹²³ J. Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, op. cit., pàg. 162.

¹²⁴ La blasfèmia en Mc 14, 64. Jesús, «pres e ligat», Jn 18,12.

Les versions difereixen poc; «sien tornats» canvia en «sien portats», i la glossa «ensemps», podria aparèixer per influència de TM, atés que el terme שׂוֹנֵא designa «tots» els enemics de Déu,¹²⁵ la idea de «tots» la llegirem en 18b amb marca de totalitat que tindrà en compte més avall, v 26d, i que ací pren en consideració. En aquest v, doncs, «ensemps» fa referència a les «gents» que mereixen la condició de pecadors (inclosos els lectors cristians, alguns dels quals són perseguïdors de l'orant) i no només dels «gentils», les ànimes dels quals seran portades a l'infern;¹²⁶ d'ací la glossa i la traducció, significatives en tots dos casos. Ara compremem que el Senyor ha condemnat «els pecadors i totes les gents i els pobles que s'han oblidat de Déu»¹²⁷ o, en coherència amb el text del SI, la glossa es pot referir al conjunt dels «impiadosos», el «peccador» i «l'inich» dels vv 23-34, elements que, com he insistit, consideraré després.

V 18b *omnes gentes quae obliviscuntur Deum*

totes les gents qui obliden a Déu

totes les gents que obliden a Déu

Amb l'únic canvi de «qui» per «que», recordaré només que és aquest «*omnes*» el que atorga sentit de totalitat, és a dir, a l'«ensemps» de l'estic precedent.

V 19a *quoniam non in finem oblivio erit pauperis*

car en la fi no serà oblidança del pobre

que en la fi no s'oblidarà del pobre

¹²⁵ Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, cit., pàg. 309. Vist des d'un altre angle, parla dels perseguïdors del salmista. Veg. Gianni Barbiero, *Il regno...*, op. cit., pàg. 221.

¹²⁶ San Jerónimo, *Obnas...*, IIIa, op. cit., pàg. 611.

¹²⁷ Mario Cimosà, *Mia luce...*, op. cit., pàg. 90.

La redacció compta amb dos canvis presagiables: el «car» de Vi convertit en «que» del Mestre, com fa en v 16, tret que ací no ha afegit la preposició en l'estic següent, però la idea és la mateixa i per eixa raó la puntue igual. Val a dir que Martos, en el cas del v 16, separa amb un punt la mateixa construcció –que transcriu amb coma– que allí havia grafiat amb punt i coma. En segon lloc, parem esment a l'actualització que introdueix Corella en aquella «oblidança»¹²⁸ substituïda per «no se oblidarà», més actual. En aquest cas trobem que és el mateix orant el qui es defineix com a pobre.¹²⁹

V 19b *patientia pauperum non peribit in finem*
 la paciència del pobre no perirà en la fi
 la paciència del pobre no perrà en la fi

Vi diu «perirà» i Corella preferirà la forma clàssica «perrà», igual que en v 4 i que ha fet en la resta de casos: 1,6; 36,28; 40, 6 (al costat de «morrà») i 111,10, enfront de l'opció de Vi per «perirà» (el qual, però, també traslladarà «morrà» en 40,6).

3.1.8. CRIDA DEL POBRE AL SENYOR – ELS INFIDELS, AL DESCOBERT

V 20a *Exurge, Domine, non confortetur homo*
 Leva't, Senyor, no sia confortat l'ome
 Leva't, Senyor, no prenga sforç l'ome contra tu

¹²⁸ Usat per sant Vicent Ferrer; *DECLC*, s.v. «oblidar».

¹²⁹ Hans-Joachim Kraus, *Teologia...*, *op. cit.*, pàg. 201.

Mirem el canvi de «no sia confortat» per «no prenga sforç»: atesa l'acc. d'*enfortir*, el sentit de «non confortetur» és «que no triomfe».¹³⁰ Seria una victòria sobre el Senyor, invocat en l'oració, raó per la qual Corella hi afegirà una glossa explicativa, «contra tu», perquè eixe home podrà ser identificat amb el diable per la seua conducta.¹³¹ Atés que serà estèril que l'home s'hi enfronte, convé que «no prenga sforç», perquè el Senyor, quan s'alça, ho fa des de la seua ira, tal com veiem en Sl 7,7: «Levát, Senyor, en la tua ira».

V 20b *iudicentur gentes in conspecto tuo*
 sien jutjades les gents en lo teu sguard
 sien jutjades les gents en lo teu conspecte

Hem vist que aquest v té relació amb el 4, a què remet per al canvi a favor de «conspecte».¹³² Pel que fa a la traducció «gents», veurem l'anàlisi de v 18b, perquè l'imperatiu bèl·lic i judicial «levát» s'explica per la dimensió universal del juí; en efecte, la redacció de Vg en 20a parla de l'home, en general i en 20b dels pobles¹³³ als quals ha d'aplicar la seua justícia, tal com ens havia advertit en Sl 7,7: «en lo manament de fer justícia que has manat», atés que en aquest cas, també descobrim una glossa corellana expressiva, perquè tradueix: «*in praecepto quod mandasti*».

V 21a *constitue, Domine, legislatorem super eos*
 Senyor, constitueix donador de ley sobre ells
 Constitueix, Senyor lo donador de la ley sobre ells

¹³⁰ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, op. cit., pàg. 239.

¹³¹ San Jerónimo, *Obras completas, II. Comentario a Mateo y otros escritos* (Madrid, 2002), pàg. 176.

¹³² *Vid. ut supra*, not. núm. 47.

¹³³ M. Cimoso s'hi refereix, en efecte, a un juí general, *cit.*, pàg. 90

Corella és fidel a l'ordenació del llatí: col·loca en primer lloc, l'imperatiu d'imprecació «constitueix» –vinculat a v 14– i, en segon, el nom. Després introdueix un determinant, «lo», amb què estableix que no es tracta d'un qualsevol donador de la llei (la forma «legislador» apareixerà en l'època moderna),¹³⁴ sinó que, per la cristianització del Salteri, parla d'un legislador específic, Jesucrist, la vinguda del qual assenyalarà la victòria de Déu sobre la violència a través del seu regnat.¹³⁵ Eusebi de Cesarea afirma que el v «no parla de Moisés –qui feia temps que havia desaparegut– ni de la Llei establida només per als jueus, i ni tan sols vol que s'espere cap altra llei, perquè per tota la terra passe la llei del Nou Testament. El legislador és, en efecte, Crist.¹³⁶

V 21b *ut sciant gentes quoniam homines sunt*

perquè sàpien les gentes que hòmens són

que els jutge, perquè sàpien les gentes que hòmens són

El traductor conserva «gents» perquè parla de la universalitat del juí, no limitat als enemics, sinó a totes les gentes (ací, cristians vells i nous, jueus i musulmans), acreditat en Sl 26,11: «constitueix ley a mi, Senyor, en la tua carrera, / hi endreçam en la senda dreta per sguard de mos enemichs»; el salmista demana llei per a ell per a ser alliberat del enemics. L'estricta traducció de Vi oferirà, doncs, la següent estructura:

Súplica	imperatiu	Senyor, constitueix donador de ley sobre ells
Finalitat	subjuntiu	perquè sàpien les gentes que hòmens són

¹³⁴ *DECLC*, s. v. «lleis»

¹³⁵ M. Cimosà, *Mia luce...*, cit., pàg. 90.

¹³⁶ Claig A. Blaisn & Carmen S. Hardin, *La Bibbia...*, op. cit., pàg. 131,

La glossa «que els jutge» canvia el sentit del v, perquè inclou un imperatiu en paral·lel a l'estic anterior; així, amb l'èmfasi de l'explicitació, el salmista formula un parell de súplices: la constitució del legislador i la realització d'un juí, el qual té per finalitat resituar els hòmens prepotents en la seua natural debilitat a fi que reconeguen la condició làbil que pateixen. L'orant-Corella ho mostra amb el següent esquema:

Primera súplica	imperatiu	Constitueix, Senyor, lo donador de la ley sobre ells
Segona súplica	imperatiu	que els jutge
Finalitat	subjuntiu	perquè sapien les gents que hòmens són

Per tant, veig correcte que la puntuació al final del primer estic siga amb punt i coma, i no amb la coma que li posa Martos.

3.2. SEGONA PART. ESTUDI DE 9B (10)

La segona part comença amb v 22. A l'hora d'estudiar els Sls, he preferit dividir l'anàlisi d'acord amb l'estructuració interna que proposa Ravasi, proposta i que fa possible un millor acostament al text que aspirem a comprendre. En aquest cas, però, tenint en compte que la primera secció constaria només d'un Sl, la integraré en la segona (23-30); la tercera està constituïda pels vv 31-34 i, per últim, la quarta es referirà a la intervenció final de Déu, formada pels vv 35-39.

- v 22 (1) Primera crida
- vv 23-30 (2-11) El potent, triomfant; el just, oprimít
- vv 31-34 (12-13) Segona crida
- vv 35-39 (14-18) Intervenció divina: el potent, humiliat; el just, exaltat

3.2.1. PRIMERA SECCIÓ: PRIMERA CRIDA; DESCRIPCIÓ (VV 22 [1]-30 [11])

V 22a *Ut quid, Domine, recessisti longe?*

¿Per què, Senyor, te n'est pertit luny?

¿Per què, Senyor, te n'est anat luny?

Canvi significatiu de Corella respecte de Vi: la substitució de «pertit» pel més modern «anat», qualificat ara com a tal perquè, tot i que conviuen tots dos models, ha acabat per imposar-se. Des del punt de vista del sentit que té el Sl, observem el salt respecte de 9A com a evident, perquè aquell acabava amb la súplica que formulava el salmista a Déu a fi que el seu enviat, el legislador, jutjara els pobles, i ací la fórmula és una crida dramàtica al Senyor –que se n'ha anat lluny– perquè s'ha presentat una situació que supera les capacitats de l'orant i llavors eleva al Senyor un plany amb la tradicional pregunta «per què?».¹³⁷ Es tracta d'u dels *topoi* clàssics de la teologia, en especial l'arcaica: el mal triomfa i el bé queda humiliat i ofès,¹³⁸ perquè si el Senyor se'n va, el pobre queda desamparat, tal com llegim en Sl 21,2.12: «Déu, Déu meu, mira en mi ¿per què m'as desamparat?» i «No t'apartes de mi, que la tribulació és molt prop perquè no y ha qui m'ajude»; 34,22-23: «Senyor, no t'apartes de mi. / Levat i entén en lo meu juhí»; 37,22: «no-m desempares, Senyor, Déu meu, ne-t lunyes de mi».

Convé aclarir el sentit de la forma «entén», a propòsit de la qual Martos diu: «Corella és tan fidel al lexema original, que sembla fer-hi un fals amic en aquesta traducció d'«intende», que no és 'entendre', sinó 'proposar-se, dirigir-se'; en aquest context, es demana a Déu que es preocupe, que s'ocupe d'ajudar-lo».¹³⁹ Ara bé, «entendre» ve del llatí «*intendere*»,¹⁴⁰ tan pròxim en la semàntica que

¹³⁷ Gerhard von Rad, *Teologia...*, op. cit., pàg. 473.

¹³⁸ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàg. 224.

¹³⁹ Joan Roís de Corella, *Psalteri... crítica*.

¹⁴⁰ DECLC, s. v. «tendre» («tendir»).

una de les accepcions és «intervenir en un afer»,¹⁴¹ acció que el diccionari de l'AVL ha recollit amb l'accepció: «intervindre en un assumpte», i posa com a exemple: «*La comissió no pot entendre en eixes qüestions*»,¹⁴² és una de les accs. de «conèixer»: «Entendre d'un plet o assumpte, examinar-lo per tal de jutjar-lo i resoldre'l en justícia».¹⁴³ D'ací que una «intervenció» judicial haja de ser tinguda en compte perquè l'imperatiu «leva't» (traducció del mateix «*exurge*» que ja ha aparegut en 9,20), forma part de la súplica judicial del v («en lo meu juhí») i en el mateix context que en 9,20. Una de les maneres de comprendre el canvi d'orientació és parlar d'una absència aparent de Déu, el qual no s'ajusta als temps dels hòmens; és tant com afirmar que el Senyor es retarda a prestar ajuda, segons Cassiodor.¹⁴⁴ No es pot tractar, doncs, d'un fals amic.

V 21b *Despicias in opportunitatibus, in tribulatione?*

¿menysprees en los casos necessaris, en tribulació?

¿Stimes poch delliurar-nos al temps oportú, que és lo temps de la tribulació?

Jordi Ventura, editor del Salteri de Vi (que el transcriu sense coma) compara les versions i comenta: «Roís de Corella sembla haver entès millor aquest passatge»,¹⁴⁵ idea amb la qual estem d'acord, però la puntuació incorrecta de la seua versió fa pensar que ell tampoc no ha entès bé la proposta de Vi, sempre més literal que no la corellana. En primer lloc està la diversa traducció de «*despicias*» per «menysprees» o per «stimes poch». La perífrasi del Mestre respon a dos objectius: un intent d'acostament a un registre més popular sense perdre, però, validesa literària, atés que ell no abandona la forma «menysprear». Hem

¹⁴¹ *DIEC*, s. v. «entendre».

¹⁴² *DNV*, s. v. «entendre».

¹⁴³ *DCVB*, s.v «conèixer», 3. En *DIEC*, «conèixer d'un afer. En dret, jutjar-lo, haver-lo de jutge».

¹⁴⁴ Craig A. Blaising e Carmen S. Hardin, *La Bíblia...*, *op. cit.*, pàg. 134

¹⁴⁵ Jordi Ventura, *La Bíblia...*, *op. cit.*, pàg. 155.

de considerar que, tot i les proscripcions d'alguns «savis» que denuncia Coromines,¹⁴⁶ la presència del vb «estimar» és abundant en el *Psalteri*, on consta amb variants i tant l'accepció d'amar com la de valorar, perquè Joan Roís la usa 15 vegades, bo i que amb menor freqüència que «menysprear», amb 24 usos, fins i tot per a traduir el mateix vb (Sl 26,9). El segon objectiu té més signifi- cançatològic, atés que «menysprear» tindria un valor negatiu més fort que «estimar poc», construcció que encara significaria que el Senyor valoraria, ni que fóra mínimament, el fet d'alliberar el pobre. Un vegada més Corella vol disminuir la càrrega d'una eventual imputació a Déu; en el cas que ens ocupa, seria una denúncia perquè el Senyor «menysprearia» la possibilitat d'alliberar el sofrent. La glossa «delliurar-nos» així ho avala.

He corregit la lectura de Martos, per a l'anàlisi de la qual remet a la primera part del Sl. Cal comprendre el sentit que li dóna Corella, perquè explica que, per al Senyor, encara no ha arribat el «temps oportú», que ha de ser un temps de tribulació que no tardarà perquè, segons v 38, li ha arribat el clam dels pobres «Ha oït lo Senyor lo desig dels pobres... ha oït la tua orella», formulació que estudiarem en el seu lloc, per a comprovar que, a la fi, farà justícia, acció que vindrà insinuada, però, en el v següent.

V 23a *Dum superbit impius, incendidur pauper*
perquè sàpien les gents que hòmens són
que els jutge, perquè sàpien les gents que hòmens són

Pel que fa a «*dum*», Vi opta per «mentres» («dementres» en 26,2 i 41,11;60,3) i Corella per «quand», tret de les formes «en temps que» (7,3), «en lo temps que» (41,10; 68,4), «com» (30,23) i «sinó» (42,2), tries explicables pel context. Martos, atent als «doblets», en la fixació del text no percep la construcció corellana

¹⁴⁶ CECLC, s. v. «esma». El DCVB, s. v. «estimar» la certifica ja en la *Crònica* de Jaume I.

s + vb per a traduir «*superbit*»: «ab supèrbia se enfelloneix». En Sl 2,1 Corella utilitza «se enfelloniren» per a traduir «*fremuerunt*», on Vi opta per «perquè-són irades»; en 4,5, l'exortació «enfelloni-vos» de 4,5 (la mateixa per a Vi), tradueix «*irascimini*»; en 7,12, «se enfelloneix» (igual en Vi), és la solució per a «*irascitur*»; en 77,40.41, «(lo) enfelloniren» és la versió per a «*exacerbaverunt*»; en 123,5, «se enfellonís» serà l'opció de Corella i de Vi per a «*irascetur*». Per al sentit del vb «enfellonir» en Joan Roís, convé llegir les idees de Verger quan l'associa a «ira».¹⁴⁷ Contràriament a l'opinió de Verger, en Sl 9,23 el vb «enfellonir» conté càrrega moral perquè, precedit d'una situació de supèrbia, el resultat és catastròfic per al pobre (ací, el just), i pel contingut de la resta del Sl: lloa els pecadors i beneeix l'ínic (v 24), provoca el Senyor i no cerca penitència (25), observa un ateisme pràctic¹⁴⁸ (26), etc. La denúncia que el pobre siga presa fàcil del poderós –del potent i prepotent¹⁴⁹– posseeix, per tant, sentit moral.

V 23b *comprehendentur in consiliis quibus cogitant*

són compresos en los consells los qualls cogiten

però són presos los impiadosos en los consells que en fer mal cogiten

El canvi de singular a plural no preocupa a Corella perquè reté que és una oscil·lació que succeeix en la poesia entre el singular, personificació d'una categoria col·lectiva i, ací, la multiplicitat dels pobres.¹⁵⁰ El Mestre, després d'haver-hi afegit un «però» que adverteix del gir de la situació, canvia «compresos» de Vi per la forma «presos», més entenedora i ajustada al sentit el v. Després recupera la presència de l'impiados del v anterior, absent en Vg i Vi, per al qual Mar-

¹⁴⁷ Eduard J. Verger, «Sotsmissió amorosa de Roís de Corella, amb una postil·la», en *Estudis de Llengua i Literatura catalanes LXII* (Barcelona, 2011), esp. pàgs. 63-69.

¹⁴⁸ El sentit de la frase ve mitigat per Corella, com veurem després. A banda, l'ateisme teòric és impensable tant en temps del salmista com en el segle XV.

¹⁴⁹ En expressió de G. Barbiero, *Il regno...*, op. cit., pàg. 75.

¹⁵⁰ G. Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàg. 225.

tos comenta: «Corella repeteix el mot, per claredat, encara que en perjudici de l'estil.¹⁵¹ El repeteix, sí, però en plural, segons el criteri exposat i el seu costum i per a precisar que el v parla dels malvats i no del pobre. Per últim, descriu, amb glossa, la perversió dels consells que pensen eixos malvats, i és que volen «fer mal». Un v molt glossat, sempre amb caràcter emfàtic, perquè remarca el protagonisme de l'impiadós i la maldat del seu pensament.

V 24a *Quoniam laudatus peccator in desiderii animae suae*

Car lo peccador és loat en los desitgs de la sua ànima

Per ço que és loat per ells lo peccador en los desigs de la sua voluntat

En l'estudi de 5a he considerat les preferències de Vi i de Corella a l'hora de traduir «*quoniam*». En coherència, però, amb aquell plantejament, tornaré a corregir la puntuació de l'ed. de 1985, que deia: «Per ço que és loat per ells lo peccador en los desigs de la sua voluntat, e a l'inich donen benediccions. Ha provocat a ira lo peccador al Senyor, segons la multitud de la sua ira, no cercarà penitència».¹⁵² Martos ho puntua amb alguna diferència: «Per ço que és loat per ells lo peccador en los desigs de la sua voluntat e a l'inich donen benediccions. Ha provocat a ira lo peccador al Senyor: segons la multitud de la sua ira, no cercarà penitència». En canvi, els vv 24 i 25 van units segons el sentit que vol donar Corella: «Per ço que és loat per ells lo peccador en los desigs de la sua voluntat, e a l'inich donen benediccions, ha provocat a ira lo peccador al Senyor; segons la multitud de la sua ira, no cercarà penitència». Tal com hem vist en 9a, la introducció amb «per ço que» ens fa entendre que els vv següents seran conclusió del primer; com que 24b seria una dada complementària de 24a, la conclusió estarà en 25a, de tal manera que el punt amb què acaba 24b

¹⁵¹ J. Roís de Corella, *Psalteri... crítica, op. cit.*, pàg. 163.

¹⁵² Joan Roís de Corella, *Psalteri..., op. cit.*, pàg. 40.

és improcedent. A més, 25b és un complement de 25a, raó per la qual no compartiré l'actuació de Martos, que ho separa amb dos punts.

Fixada la transcripció, ara podem comprendre que en aquest Sl l'orant posa de manifest una classe de mal que sant Joan Crisòstom considera intolerable: el fet que el pecador siga lloat en els desigs de la seua ànima. Atesa l'extensió d'eixe mal, el profeta plora el domini del pecat sobre el bé i, cosa que ho fa més greu, es plany que no siga censurat i, més encara, que el pecador tinga uns altres que el lloen,¹⁵³ d'ací la irritació del Senyor amb què comença el v següent.

Pel que fa a la traducció corellana, la glossa «per ells» no demana l'explicitació que ha introduït en el v anterior, en el qual l'únic subjecte possible és «los impiadosos», actuació que ens fa pensar que es tracta deplantejament retòric i ornamental. Finalment, la substitució de «de la sua ànima» que usa Vi per «de la sua voluntat» per a traduir «*animae suae*» és similar al criteri de Corella en 20,11, quan, en el trasllat de «cor meu» parla de «la mia voluntat e pensa», de manera que ací, la «voluntat», potència de l'ànima, també queda identificada amb el cor, tal com hem vist en 2a.

V 24b *et iniquus benedicitur*

e lo inich és beneyt

e a l'inich donen benediccions

Corella es comporta d'una manera anàloga a Sl 48,19, en què, per a traduir: «*benedicitur*» optarà per «haurà benediccions». En la major part de casos restants, la tria serà «beneyt». És indicació de la protesta de l'orant, i el sentit de la traducció «donen» de Corella, perquè assenyalava –i, per tant, denuncia– que li prodiguen benediccions. El malvat («impiados») o heretge, segons sant Jeroni,¹⁵⁴ defineix una

¹⁵³ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàgs. 242-243.

¹⁵⁴ San Jerónimo, *Obras...*, IIIa, *op. cit.*, pàg. 249. Sant Jeroni desenvolupa més l'aplicació a l'Església: «És oprimir el senzill home de l'Església per les paraules i les argücies dels heretges». *Ibidem*.

categoria d'hòmens caracteritzada pel menyspreu a Déu i la violència al proïsme¹⁵⁵) lloa les males accions del pecador, la cobdícia sense límits i el guany injust.¹⁵⁶

V 25a *exacerbavit Dominum peccator*

lo peccador ha provocat a ira lo Senyor
ha provocat a ira lo peccador al Senyor

El v 25 parla de la provocació del pecador fa al Senyor, la d'aquell que contesta l'autoritat de Déu.¹⁵⁷ Es tracta d'un sintagma grat a Corella (i a Vi, però no tant), ja que l'usa en 5,11; 9B,34 (13) (Vg, «*irritaverunt*», Vi: «han provocat»); 65,7 («*exasperant*»; «aspregen»); 67,7 («*exasperant*»; «aquells qui provoquen»); 73,10 («*irritat*», «provocarà a ira»); 77,8 («*exasperans*»; «asprejant»); 77,45 («*exacerbaverunt*»; «provocaren»; 105,7 («*irritaverunt*»; «provocaren»); 105,29 («*irritaverunt*»; «provocaren»; 105,43 («*exacerbaverunt*»; «exacerbaren»; 106,11 («*exacerbaverunt*»; «exacerbaren»). En la major part de casos, doncs, el terme «ira», que ve acompanyat pel vb «provocar», és una glossa corellana que li serveix per a explicar l'abast de la culpa: una provocació. En el cas que ens ocupa, el Mestre no fa sinó anticipar el sentiment que té el Senyor i que vindrà consignat explícitament en el l'estic següent.

Una nota per a aquest estic és que, a banda de modificar la sintaxi, Corella ha volgut introduir-li una preposició que no consta en Vi («ha provocat... al Senyor») i, per tant, elabora una nova proposta de modernització, com farà més avall en v 29.

V 25b *secundum multitudinem irae suae, non quaeret*

segons la multitud de la sua ira, no demanarà
segons la multitud de la sua ira, no cercarà penitència

¹⁵⁵ Gianni Barbiero, *Il regno...*, op. cit., pàg. 37.

¹⁵⁶ Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, cit., pàg. 310.

¹⁵⁷ G. Barbiero, *Il regno...*, cit., pàg. 134.

La utilització de «demandarà» que fa Vi i «cercarà» de Corella no ofereix cap novetat, perquè són respostes quasi sistemàtiques.¹⁵⁸ Tota una altra cosa és l'afegit de la «penitència» a l'hora de concretar l'actitud del pecador, que serà d'arrogància, insolència, insigne bogeria i corrupció, segons la qualificació de sant Joan Crisòstom,¹⁵⁹ perquè portarà avant els sens plans i tot el que es proposa.¹⁶⁰ El nostre traductor, tanmateix, és constant en la seua particular cristianització del Salteri, i per tant atribuirà la voluntat de no cercar «penitència» –de no convertir-se ni demanar perdó– a aquell pecador que, finalment, mereixerà la sanció divina, tal com hem vist en 9A i tal com reblarà el traductor, amb la nova glossa que afegirà en v 36 (15) d'aquest mateix Sl, perquè el Senyor és «fent misericòrdies e misericòrdies», tal com llegim en Sl 102, 8a i, per tant, espera sempre el penediment i la penitència del pecador (Sl 102,8b), la qual vindrà afirmada amb glossa. En aquest cas Corella ha reproduït, a tall d'inclusió *a contrario*, l'afirmació de Sl 93, 21: «segons la multitud de les mies dolors en lo meu cor, les tues consolacions alegraren la mia ànima» o, més encara, ho trobarem en inclusió en Sl 105,45, d'acord amb l'esquema següent:

9,25	<i>segons la multitud de la sua ira</i> , no cercarà penitència
105,45	fon semblant del qui-s penit <i>segons la multitud de la sua misericòrdia</i>

En el cas de Sl 9,25, el pecador «no cercarà penitència», fet que generarà la resposta de gran ira del Senyor: «multitud de la sua ira» i, en canvi, en Sl 105,45, perquè es penedeix, s'acull a la immensa capacitat de perdó del Senyor: «la multitud de la sua misericòrdia». La glossa «fon semblant» dona raó del seu treball inclusiu.

¹⁵⁸ Antoni López Quiles, *El «càntich...», op. cit.*, pàg. 80.

¹⁵⁹ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 243.

¹⁶⁰ Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, *cit.*, pàg. 310.

V 26a *Non est Deus in conspectu eius*

No és Déu en lo sguard de ell

No stima en lo seu conspecte que y haja Déu

La traducció de «*conspectu*» per «conspecte» ja ens ha aparegut,¹⁶¹ així que m'entretindré en la nova glossa. La idea inicial és que el pecador ha apartat Déu de la seua presència (i, com veurem en el quart estic d'aquest v, del seu pensament), raó per la qual té lloc la provocació al Senyor.¹⁶² El SI no afirma la inexistència de Déu, sinó que es recrea en la consideració d'un ateisme pràctic, perquè –ho he avançat– en temps de redacció del SI era impensable la formulació teòrica de l'ateisme,¹⁶³ Corella mitiga més la força de l'afirmació original, de tal manera que no afirma que el pecador haja bandejat Déu de la seua presència sinó que, no la considera o no la valora, segons hem vist més amunt en 22b.

V 26b *inquinatae sunt viae illius in omni tempore*

ensutzeïdes són les carreres de aquell en tot temps

sútzieis, pudents són les carreres de aquell en tostemps

Martos trascriu: «Sútzieis e pudents són les carreres de aquells en totstemps»,¹⁶⁴ amb correcció de la forma «pudeuts» que presenta l'original,¹⁶⁵ esmenat per la imitació de Viader. Ara bé, com hem vist, Martos hi afegeix una conjunció –«sútzieis e pudents»– absent de la traducció; la incorporació d'eixa conjunció podria fer pensar que el segon terme no fóra sinònim del primer, és a dir, que les *carreres* dels *pecadors*, a més de *sútzieis*, foren *pudents*, com és costum en les propostes del Mestre quan vol ampliar o completar el sentit del primer, però

¹⁶¹ Vg. l'anàlisi de v 4.

¹⁶² A. Blaising & C. S. Hardin, *La Bibbia...*, op. cit., pàg. 136.

¹⁶³ Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, cit., pàg. 310

¹⁶⁴ Joan Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, op. cit., pàg. 163.

¹⁶⁵ J. Roís, *Ibidem*, pàg. 351.

l'editor reitera el seu concepte de doblats sinonímics i afirma «S'hi tradueix el doblat sinonímic «sútzies e pudents» per «inquinatae».¹⁶⁶ Al contrari, tanmateix, no és cap doblat sinonímic i, a més, la versió de Corella no inclou eixa conjunció.

V 26c *Auferuntur iudicia tua a facie eius*

Levats són los teus juhís de la faç de ell

Seran apartats de la sua pensa e conspecte los juhins de la tua justícia

Després de canviar el «Levats són» de Vi pel «Seran apartats», traduirà «*a facie eius*» per «la sua pensa e conspecte». En contra de la seua preferència a l'hora de traduir el sintagma (majoritàriament «la presència»),¹⁶⁷ Corella recupera la idea de «conspecte» que tradueix en 26a, i li afegeix la de «pensa», a fi de reforçar la lectura d'una preterició de l'acció del Senyor que afecte tota la persona del pecador, fins i tot en el pensament: parla de gent asocial que oprimeix els hòmens i viu com si Déu no existira.¹⁶⁸ És una acció que es concreta no en el mer «juhí» a què es refereix Vi, sinó en «los juhins de la tua justícia», tal com hem pogut observar en v 5a, en què Déu no solament és jutge, sinó que pren part favorable en la causa del salmista. La seua justícia, doncs, és la consignada en v 8 i explicitada en vv 9-11. A l'hora de comentar la versió corellana (és a dir, per a explicar les glosses d'aquest estic), Martos diu: «Aquesta frase resumeix l'inici d'aquest versicle (Sl 9,26), però no hi és com a tal, sinó que es tracta d'un reforç discursiu incorporat per Corella»,¹⁶⁹ però no puc entendre com afirma que no hi és. Només un parell de glosses, explicables, no arriben a ser un reforç discursiu si considerem que, ja en origen, 26c està vinculat a 26a i als vv suara citats (5.8 i ss). Es tracta d'un establiment de lligams en el conjunt del Sl que expressa no només el domini global que en té el Mestre, sinó el seu determini de coherència textual.

¹⁶⁶ *Ib.*, pàg. 163.

¹⁶⁷ Antoni López Quiles, *El «càntich novell»...*, *op. cit.*, pàg. 61.

¹⁶⁸ Gianni Barbiero, *Il regno...*, *op. cit.*, pàg. 115.

¹⁶⁹ J. Roís de Corella, *Psalteri... crítica*, *op. cit.*, pàg. 163.

V 26d *Omnium inimicorum suorum dominabitur*

a tots los seus enemichs senyorejarà.

senyorejarà tots los seus enemichs

L'estic no ofereix moltes possibilitats d'anàlisi; només l'alteració de l'orde de l'oració i la no inclusió de la preposició que, en canvi, sí que ha volgut introduir Vi. Ara bé, en la transcripció de Martos llegim: «Seran apartats de la sua pensa e conspecte. Los johins de la tua justícia senyorejarà tots los seus enemichs». La separació amb un punt la fa sense considerar la que proposa Corella i el sentit de l'estic perquè, d'acord amb la seua puntuació, el subjecte passa de ser el pecador –aquell que protagonitza tot el v i que Vi tradueix «ell»– als «johins», en plural mentre que el vb –«senyorejarà»– apareix en singular contradictori i equívocament associat a 26c. La redacció de Vg és molt clara.

V 27a *Dixit enim in corde suo: "non movemor"*

Car ha dit en son cor: "no seré mogut"

Certament dix en lo seu cor: "no seré mogut del meu ceptre"

Vi acostuma a traslladar «*enim*» per «car», tal com fa en 49,12, i Corella per formes similars, «certament», com ara, en el mateix Sl 49, 12, «en cert».¹⁷⁰ D'altra banda, quan incorpora el terme «ceptre», Corella té en compte Sl 109,2 «*Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion; dominare in medio inimicorum tuorum*», per a traslladar el qual farà: «De Sió trametrà lo Senyor lo ceptre de la tua virtut: per a senyorejar enmig dels teus enemichs». Si es tracta d'exercir el domini, de senyorejar els enemichs, el «ceptre» de 109, 2 n'és, doncs, l'instrument més adequat, justament el que ara anticipa el Mestre.

¹⁷⁰ Com ara per a la lexicalitzada «*etenim*», que també serà traduïda com a «car» per Vi i com a «certament» i «en cert» per Corella en els Sls 40, 10 i 57, 3. Vg. Antoni Lopez Quiles, *El «cántich...», cit.*, pàg. 58.

Corella sap que, si el pecador domina tots els seus enemics, és que ha desplaçat Déu de la seua vida, en la qual ja no intervé,¹⁷¹ és a dir, ha practicat l'autoidolatria a què hem al·ludit, perquè en 109 el protagonista del domini sobre els enemics és el Senyor.

V 27b *a generatione in generationem, sine malo*

de generació en generació, sens mal

de generació en generació seré sens mal

La introducció del vb «ser» la fa, lògicament, en futur, perquè parla de la successió generacional. Novament un contrast de les accions del pecador amb les de Déu: per a explicar l'estabilitat divina, el salmista usará l'expressió «de generació en generació»: Sl 84, 6: «¿O stendràs la tua ira / de generació en generació»; 89,1: «O, Senyor, tu est refugi a nosaltres / de generació en generació»; 101,25: «los teus anys duren tostemps, / de generació en generació, eternament». Per contrast ha treballat quan volia parlar del domini enmig dels enemics, quan el Senyor és Déu o el qui senyoreja és el pecador, perquè ha usat la mateixa expressió. Igualment, doncs, per a explicar la perpetuació de la conducta del pecador, tal com ha fet també en Sl 48, 12, referit a l'indiscret, foll, etc.: «e dexaran als stranys les sues riqueses; / e los lurs sepulcres, per cases sues eternament. Dexaran los lurs tabernacles de generació en generació».

La puntuació de Martos pot ser millorada. La seua versió fa: «Certament dix en lo seu cor: “No seré mogut del meu ceptre de generació en generació, seré sens mal”». La idea que vol transmetre Martos amb la seua formulació és, en primer lloc, la immobilitat —«de generació en generació— del malvat en el domini —«no seré mogut del meu ceptre— i, en segon, que no no es veurà afectat per cap mal —«seré sens mal— però sense la referència temporal del primer. Val

¹⁷¹ Hans-Joachim Kraus, *Teologia...*, op. cit., pàg. 173.

a dir, encara que, per a concretar millor la idea, en lloc d'una coma, un punt i coma dividiria i resoldria millor el seu plantejament.

primer estic - primer pensament	permanència en el domini
segon estic - segon pensament	impunitat

Tenint en compte l'estructura paral·lelística de la poètica hebrea, que tantes vegades Corella assumeix, i les exigències mètriques del v, crec que s'ha d'entendre com a dos moments consecutius que recullen dos pensaments del pecador, però amb referències temporals: en primer lloc, creu que ningú no el remourà del seu poder —«no seré mogut»— i, en segon, afirma que els descendents —«de generació en generació»— no patiran —«seré sens mal»—. És una solució que ve explicada per la substitució de la coma pel vb «seré», paral·lel amb el «no seré» de l'estic anterior, raó per la qual Corella ho formula en primera persona del singular, tal com ho entén sant Joan Crisòstom.¹⁷² El segon estic és, per tant, un paral·lel que explica les conseqüències del primer.

primer estic - primer pensament	permanència en el domini
segon estic - segon pensament	permanència en la impunitat

Amb aquesta proposta, doncs, es percep clarament el *parallelismus membrorum* amb què treballa el Mestre i, alhora, s'equilibra la mètrica dels estics.

V 28a *Cuius maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo*

Del qual la boca és plena de maledicció e de amargor e de engan

La boca del qual és plena de maledicció e de amargor e de engan

¹⁷² Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 245.

L'únic canvi és una mínima alteració de l'orde de la frase. Ací, el salmista reflexiona sobre l'èxit del pecador, perquè s'adona que no és casual, sinó que naix d'una injustícia programada. El disseny parteix de la boca, una part simbòlica de la fisiologia bíblica, que és, amb la llengua, expressió de les relacions interpersonals regulades per la paraula en una estructura social de tipus oral,¹⁷³ tal com veurem en Sl 12. Tot l'estic és una denúncia del frau que ompli la boca del pecador, amb un seguit d'accions que defineixen el verí moral que espargeix en les seues relacions socials i que descobrirem en Sl 139, 4: «Aguharan les seues llengües axí com a serpens; verí dels aspís sots los labis de aquells». La boca del pecador és, doncs, un arsenal ple d'armes mortíferes.¹⁷⁴

V 28b *sub lingua eius labor et dolor*

sots la lengua d'ell, treball e dolor
e té davall la sua lengua treball e dolor

No es tracta de cap preferència del Mestre per la forma «té davall» sobre la clàssica «sots», que la fa servir 11 vegades en la seua versió (també en el citat Sl 139, 4), sinó que les combina, siga per a evitar reiteracions o per descurança o indiferència, perquè la prep «davall» hi concorre 7 vegades, inclosa la present. Notem, a més, el canvi del personal pel possessiu: «la lengua d'ell» (Vi) i «la sua lengua» (Corella), a banda de l'afegit inicial de la conjunció «e».

V 29a *Sedet in insidiis com divitibus in occultis*

Seu en aguayts ab los rics en lochs amagats
Seu ab los rics en los locs amagats

¹⁷³ G. Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 226.

¹⁷⁴ Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 310.

El traductor trasllada «aguayts» a l'estic següent. Molt més clara la solució de Corella. Tret d'eixe trasllat, la diferència de tots dos és que el Mestre incorpora al seu treball un determinant —«los», per a «lochs amagats»— mentre que Vi fa, com de costum, un trasllat literal. Fins ara sabem que el rostre del pecador s'ha convertit en el d'una fera salvatge,¹⁷⁵ agressiva,¹⁷⁶ home esdevingut bèstia,¹⁷⁷ perquè actua d'amagat amb els potents. Sant Joan Crisòstom el considera ben pobre perquè desitja els béns dels pobres, i cruel perquè no té misericòrdia amb el sofrent, sinó que el devora quan, fins i tot, hauria de resoldre la seua pobresa i conclou amb exhortació moral: «per tant, quan vences els enemics i totes les coses et resulten bé, no tractes de viure en la maldat, sinó que, llavors, hauràs de témer més. En efecte, si continues sent un malvat, et creix el mal, et desapareix la protecció i se t'esfuma el perdó».¹⁷⁸

V 29b *ut interficiam innocentem*

aguayta perquè mate lo innocent

fent aguayts perquè mate a l'ignocent

Anostrament, doncs, amb paràfrasi, «fent aguayts», en lloc de només «aguayta». Convé indicar que, en el cas de Corella, la forma *aguaytar* respon a una idea negativa, com veurem en el v 30, de manera que en els següents casos expressarà una situació de vigilància discreta per a fer mal. Ací, però, hem vist que trasllada el terme llatí «*insidiis*», amb què n'amplia el camp semàntic a una derivada lògica, la traïdoria. Simptomàticament, Vi no tornarà a usar el vb fora d'aquest Sl; p. ex. per a Sl 36,12 («*observabit*») Vi traduirà «esguardarà» i Corella «aguaytarà», i per a Sl 55,7 («*observabunt*»), Vi optarà per «reguardaran», men-

¹⁷⁵ Hans-Joachim kraus, *Teología...*, op. cit., pàg. 175.

¹⁷⁶ G. Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàg. 226.

¹⁷⁷ San Jerónimo, *Obras...*, IV, op. cit., pàg. 277.

¹⁷⁸ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, op. cit., pàgs. 246-247.

tre que el Mestre tornarà a triar «aguaytaran». El cas és que ja tenim el pecador convertit en animal depredador¹⁷⁹ que mereix consideracions duríssimes,¹⁸⁰ i, en el cas de Corella, amb introducció de preposició –a darrere del transitiu «matar», tal com havia fet en v 24, i amb la grafia de la geminació de la –nn amb la forma –gn en «ignocent», tal com farà en 14,5; 17,26 (dos vegades); 72,13. En canvi, farà servir «innocent» en 23,4; 25,6; 93,21; 105,38.

V 30a *oculi eius in pauparem respiciunt*
 los ulls de ell miren en lo pobre
 los seus ulls miren per a devorar lo pobre

Corella no desaprofita l'ocasió per a explicar-nos el sentit de la mirada, el qual, recordem, és d'aguait, amb càrrega negativa. Amb la glossa «per a devorar» ens mostra l'animal depredador a què m'he referit en l'estic anterior, però val a dir que el Mestre no improvisa, perquè la glossa farà referència a l'estic posterior.

V 30b *insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua*
 aguayta en amagat, axí com lo leó en la cova sua
 aguayta en amagat, axí com lo leó en la sua cova

Corella canvia l'orde del possessiu i l'anteposa al vb. Constatem que en la fixació del text hem vist com el caixista torna a cometre l'error de confondre la –u amb la –n de tal manera que escriu «agnayta». Continuem, però, perquè l'addició «per a devorar» anticipa la conducta d'aquell lleó en la cova, amb una redacció de base que torna a avalar la glossa del Mestre, tal com veiem en l'estic següent.

¹⁷⁹ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàg. 226.

¹⁸⁰ Veg. A. Weiser, *I Salmi...*, cit., pàg. 159.

V 30c *insidiatur ut rapiat pauperum*

aguayta perquè prengua lo pobre

aguayta perquè arrapant prenga lo pobre

Nova glossa corellana, «arrapant» que hi encaixa bé i que desenvolupa el sentit de l'estic perquè descriu l'acció del lleó. Martos no la comenta ni com a parell sinonímic, potser perquè ací percep la diferència entre «arrapar» i «prendre».

V 30d *rapere pauperem dum attrahit eum*

pendre lo pobre mentres que atrau a ell

lavors lo pren quand ab afalachs lo tira

Coherent amb l'opció majoritària del traductor, per a anostrear «*dum*», triarà «quand»,¹⁸¹ i Vi ha preferit alternar «mentres» amb «dementres». La glossa «ab afalachs» s'hi incorpora per la condemna de v 24 en què el pecador fa caure l'impietós i s'ajusta a la dimensió insidiosa del vb «aguaitar». L'estic mereix més consideracions, perquè la traducció del vb «*attrahit*» per «tira» en lloc de la solució literal «atrau a ell» de Vi pot respondre a mera preferència, perquè no podem descartar l'accepció d'orientar un determinat moviment («atrau», en dirà Vi), encara que en el cas de Corella també podríem pensar en el sentit «abatre», és a dir, de tirar o llançar a terra la presa, el pobre, amb una accepció que s'ajusta bé al sentit del v, si bé la consulta d'altres llocs no ajuda a aclarir-ho. En l'anàlisi del vb següent justificaré la meua proposta. Ací veiem, en conseqüència, que lleó i pecador observen una mateixa conducta.

¹⁸¹ En Antoni López Quiles, *El «càntich...», op. cit.*, pàg. 56. A banda de 7,3 («en temps que»), 41,10 i 68,4 («en lo temps que»); 30,23 («com») i 42,2 («sinó»).

3.2.2. SEGONA CRIDA: VV 31 (10) - 34 (13)

V 31a *In laqueo suo humiliabet eum*
 en lo seu laç humiliarà a ell
 ab lo seu laç lo prostrarà

Es tracta d'un verset que expressa molt clarament l'atac a traïció del malvat.¹⁸² El salmista es vincula a 16c, «hi en aquest laç», raó per la qual pren sentit el segon estic del v (després reprendré l'anàlisi del primer):

V 31b *inclinabit se, et cadem com domminatus fuerit pauperum*
 inclinar-s' a e caurà com haurà senyorejat los pobres
 ell se abaxarà e caurà quan haurà senyorejat los pobres

Ací contemplem la diferent traducció de «*cum*», traslladada per «com» perquè és l'opció preferent de Vi, i per «quand» perquè ho és la de Corella,¹⁸³ sense cap més diferència. En canvi, tornant al primer hemistic, observem que canvia prou, perquè la versió corellana tria «abaixar-se» per a donar resposta al que havia anunciat en 16c: «hi en aquest laç que amagadament havien parat és stat pres lo lur peu» o, com explica en 16b: «que-ls gentils ells se són ficats en la mort que havien feta en los altres». Encara que tot pareix indicar el domini del mal, amb l'associació dels referents i el significat de l'estic, comprovem com el pecador, irremissiblement, acaba per caure (i d'ací el sentit de la solució «tira» que en vist en el v anterior) en la mateixa trampa que ha parat per a dominar els pobres, perquè és inevitable que, al final, aparega la justícia de Déu que havia proclamat en vv 8-19 i que confirmarà més avall en vv 35-39.

¹⁸² Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, op. cit., pàg. 310

¹⁸³ Antoni López Quiles, *El «càntich novell...»*, op. cit., pàg. 50.

V 32a *Dixit enim in corde suo: "oblitus est Deus"*

Car en son cor dix: "oblidat s'és Déu"

Ell dix en lo seu cor: "oblidat s'és Déu"

A banda de l'ordenació, en les traduccions trobem que Corella ha omés «*enim*» –que Vi anostra per «car», segons costum– però que recupera un pronom, «Ell», també d'acord amb el seu estil ja comentat. La forma del possessiu «*corde suo*» veu el trànsit *modernitzador* de «son cor» a «lo seu cor». Aquest v està vinculat a v 18, aquell que demana que els pecadors, els que obliden Déu, siguen portats a l'infern; eixe serà el resultat del juhí de Déu anunciat en v 17 per obra del qual serà conegut el Senyor. Ara bé, es tracta d'una relació suggestiva, perquè els que en v 18 s'han oblidat de Déu, ara pronuncien la blasfèmia que Déu s'ha oblidat d'ells.¹⁸⁴ És una al·lusió al pensament del malvat anticipat en vv 4-6; un nou pronunciament «ateu» que actualitza els tres vbs negatius («no cercarà penitència», «no stima en lo seu conspecte» i «no seré mogut» que expressen la indiferència i la inacció de Déu en els conflictes de la història. Déu «oblida» i, com veurem en l'estic següent, s'eclipsa en l'horitzó de la vida, «ha girat la sua cara», no mira mai («perquè no mire en la fi»)¹⁸⁵ Sant Joan Crisòstom parla de la ceguesa del pecador,¹⁸⁶ la qual serà atribuïda al jueu que es resisteix a convertir-se.¹⁸⁷

V 32b *avertit faciem suam, ne viedeat in finem*

girat ha la sua cara perquè no veja en la fi

girat ha la sua cara perquè no mire en la fi

¹⁸⁴ L. Alonso & C. Carniti, *Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 244.

¹⁸⁵ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 227. Per a la comprensió del sintagma «en la fi» com a «mai», la *BVI* diu: «no veu mai res». En Sl 93, 7 versió de Corella, podem llegir dels pecadors assassins: «no u veurà lo Senyor, / ni u sabrà lo Déu de Jacob».

¹⁸⁶ San Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 247.

¹⁸⁷ Antoni López Quiles, *Literatura...*, *op. cit.*, pàgs. 121-128.

L'únic canvi és que Vi trasllada «*videat*» per «veja» i Corella per «mire», operació que farà en v 35. Parla de la faç del Senyor; és la imatge de Déu que es tapa el rostre, imatge que vindrà afirmada en to de petició o de crítica pels Sls de súplica, com ara 12,2 («¿Fins a quant gires la tua cara de mi?»); 26,9 «no gires la tua cara de mi» ; 29,8 («girst la tua cara de mi»); 43,24 («¿Per què gires la tua cara?»), etc., normalment acompanyats de l'oblit i d'una la pregària a Déu amb el desig que s'alce per a manifestar el seu poder en benefici de l'orant, perquè una acció així és font de temor i d'espant.¹⁸⁸

V 33a *Exurge, Dominus Deus, exaltetur manus tua*

¡Leva't, Senyor, sia exalçada la tua mà

¡Leva't, Senyor Déu, e sia exalçada la tua mà

Construccions quasi idèntiques, tret de la conjunció «e» que hi afegirà el Mestre i l'explicitació que el Senyor és Déu. L'angoixosa crida a la manifestació de la potència de Déu és pròxima a la que havia avançat en vv 20-21, on reclamava la supremacia del Senyor enfront de les pretensions de l'home pervers i a la de Sl 73,11: «¿Per què allargues traure la tua mà dreta / del mig del teu si tan longament?»¹⁸⁹ L'exhortació jurídic-bèl·lica s'adreça a un Déu fins ara absent, perquè l'orant sap que el Senyor no solament recorda, no només gira el seu rostre, no solament mira, sinó que també «alça la mà» per a colpejar i expulsar les injustícies i, segurament també, per a comprometre's d'una manera imminent,¹⁹⁰ a través d'un jurament, en defensa del pobre,¹⁹¹ tal com ens informa el salmista en Sl 105,26: «E levà la sua mà sobre ells, / perquè-ls

¹⁸⁸ Hans-Joachim Kraus, *Teología...*, *op. cit.*, pàg. 50.

¹⁸⁹ Antoni López Quiles, «Seràs recordant"...», *op. cit.*, pàg. 410. L'anàlisi del v, «El retard de la resposta divina», pàgs. 423-424.

¹⁹⁰ Hans-Joachim Kraus, *Los salmos...*, *cit.*, pàg. 377.

¹⁹¹ G. Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 227.

derrocàs en lo desert». A partir d'ací el Sl es desplega en un càntic d'esperança en la realització de la justícia retributiva, i és que molts textos bíblics consideren que pobres són aquells que realment poden esperar la intervenció divina.¹⁹²

V 33b *ne obliviscaris pauperum!*
no t'oblides dels pobres!
no t'oblides dels pobres!

El clam de l'orant, que demana la paraula a Déu,¹⁹³ és la resposta confiada al v precedent i integra els dos grans elements sobre els quals parla el Sl: la memòria –que serà finalment activa– de Déu i el seu compromís salvífic amb els pobres. Déu no pot tolerar eixa blasfèmia ni oblidar la seua condició més profunda de ser el Déu moral de l'aliança, de tal manera que el pobre espera que s'alce com a guerrer per a combatre al costat dels desheretats, però que s'alce també com a jutge per a pronunciar la seua inapel·lable sentència a favor del sofrent.¹⁹⁴ Martos no creu que siga necessari en tot el v cap signe d'admiració.

V 34a *Propter quid irritavit impius Deum?*
¿Per què ha provocat lo impiadós a Déu?
¿Perquè ha provocat a ira lo impiadós a Déu?

La forma «provocat» de Vi passa a ser «provocat a ira» del Mestre, forma usual en ell, perquè la fa servir en 5,11; 65,7; 67,7; 73,10; 77,8; 77,45; 105,7.29.43; 106,11. L'actitud de «l'impiadós» que ve explicitada en l'estic següent és la que, amb èmfasi, provoca la ira de Déu i l'estupefacció de l'orant, convençut que el Senyor s'alçarà i que no s'oblidarà dels pobres. Estem parlant, doncs, de l'arrel

¹⁹² Gerhard von Rad, *Teologia...*, op. cit., pàg. 488.

¹⁹³ Hans-Joachim Kraus, *Teologia...*, op. cit., pàg. 179.

del mal que genera l'enuig de Déu, perquè no és només l'enemic del salmista, sinó de gent caracteritzada per aquell ateisme pràctic que exerceix la violència i suprimeix Déu del seu horitzó vital,¹⁹⁵ atés que Déu no recrimina, no condemna la conducta perversa, no és Déu.¹⁹⁶ Ara bé, es tracta d'una conducta vana –frustrada en v 15– il·lusió del pecador que menysprea Déu,¹⁹⁷ tal com veiem en el següent estic:

V 34b *Dixit enim in corde suo: "Non requiret"*

Car dix en son cor: "no ho requerirà"

Ha dit certament en lo seu cor: "Déu no hu cercarà"

Observem la versió. Corella actualitza el «*dixit*» de Vg, que Vi havia traduït «dix» i prefereix «ha dit». Per a «*enim*» i «*etenim*» el Mestre tria les formes «en cert» o «certament», mentre que Vi sempre ha optat per «car»,¹⁹⁸ de tal manera que hi tenim respostes sistemàtiques. Com és costum en Corella, treballa les anàfores per a recuperar el subjecte de l'oració, que ací és Déu, implícit en Vg i en Vi; el traductor reforça la idea que és Déu qui no tindrà en compte la maldat, segons pensa el pecador en el seu cor. Finalment, per a «*requiret*» Vi triarà la solució literal «requerirà», però Corella s'inclinarà per «cercarà», en contra de la que havia seleccionat per a v 13, perquè en aquell cas diu «requerint la sanch» i, per tant, la seua proposta és més ajustada en tots dos moments. Així, encara que Vi treballarà sempre amb les formes de «requerir», Corella es troba més còmode amb les de «cercar»,¹⁹⁹ sense perdre de vista, però, el sentit de l'oració. Per tant, el salmista ací concreta el pensament del malvat que havia

¹⁹⁴ G. Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 227.

¹⁹⁵ Gianni Barbiero, *Il regno...*, *op. cit.*, pàg. 209.

¹⁹⁶ Hans-Joachim Kraus, *Teología...*, *op. cit.*, pàg. 173.

¹⁹⁷ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *cit.*, pàg. 227.

¹⁹⁸ Antoni López Quiles, *El càntic...*, *op. cit.*, pàg. 58.

expressat en v 32 sobre l'oblit de Déu; era també un pensament en el cor del pervers que ara troba concreció en la idea de la inhibició divina.

3.2.3. INTERVENCIÓ DIVINA: EL POTENT, HUMILIAT; EL JUST, EXALTAT. VV 35 (14) - 39 (18)

La blasfèmia de l'ateu mereix, naturalment, una resposta contundent, una rèplica que expresse l'esperança del salmista.

V 35a *Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras*

Veus, que lo treball e la dolor consideres

Açò, Senyor, ho mires, que la dolor e treball consideres

La traducció de «*Vides*» per «*Veus*» és mecànica per a Vi però no per a Correl·la, qui, d'acord amb la solució de v 32, l'afina més: «Açò ... ho mires», és a dir, Déu no oblida, sinó que contempla l'acció del malvat en resposta a com havíem vist que actua en 30a, en què el malvat «mira per a devorar lo pobre», en correspondència amb 35a: «Açò tu, Senyor, ho mires». Cassiodor afirma que el malvat descobrirà que les seues innombrables accions, que ell ha pensar que no serien recordades a causa de la quantitat dels seus pecats, el Senyor les recorda,²⁰⁰ i és que en vv 14-15 ja havíem conegut que la mirada de Déu és transformadora.

El nostre traductor, tanmateix, va més lluny en les glosses; en primer lloc, per la inclusió del demostratiu «açò», perquè el Mestre vol deixar clar de què o de qui parla. Per la mateixa raó, i atés que pretén evitar dubtes sobre qui és

¹⁹⁹ A. López Quiles, *ibidem*, pàg. 84.

²⁰⁰ Craig A. Blaisin & Carmen S. Hardin, *La Bibbia...*, *op. cit.*, pàg. 138.

el que considera els patiments del perseguit, «*laborem et dolorem*», hi incorpora «Senyor». Per últim, canvia l'ordenació final, que queda, segons ell, «dolor e treball». En conjunt, una frase molt més entenedora.

V 35b *ut tradas eos in manus tuas*
 perquè liures ells en les mans tues
 perqu-ls portes a les tues mans

També s'entén amb més facilitat. Si tenim en compte que no podem parlar en el segle XV de solucions catafòriques, haurem d'atribuir el pronom «ells» a la literalitat de Vi, resolta per Corella amb la forma «els», lògicament referida als «dolor e treball» de l'estic anterior, aquells que el Senyor portarà a (és a dir, protegirà amb) les seues mans. O, dit altrament, el Senyor mira, contempla el patiment del pobre atés que pren en consideració els dolors i treballs que sofreix i la prova és que els porta a les seues mans. La mateixa mà que que s'havia alçat contra el pervers, ara és protectora del pobre.²⁰¹

V 35c *tibi derelictus est pauper*
 a tu és lexat lo pobre
 per a tu stà stojat lo pobre

Corella afirma que no és que el pobre haja estat deixat, sinó que, per eixa raó, es troba oprimat, desemparat, que és la solució que més utilitza per a traduir les diverses formes de «*derelinquo*»,²⁰² tret d'aquest cas, únic en el *Psalteri*, en què opta per «stojat», no en el sentit de clos per a ser protegit, sinó com a sinònim de «desemparat».

²⁰¹ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 227.

²⁰² Antoni Lopez Quiles, *El «càntich...»*, *op. cit.*, pàgs. 53-54.

V 35d *orphano tu eris adiutor*
 a l'orphe, tu li seràs ajudador
 tu seràs ajudador a l'orphe

Corella s'estalvia el pronom datiu. El desempar de l'estic anterior reclama l'ajuda del Senyor, el qual no ha estotjat (costodiat) l'orfe desemparat, sinó que està estotjat (reclós) «per a» ell, del qui s'esdevindrà ajudador. Així s'explica el sentit de 35b, «perquè·ls portes a les tues mans», amb què Corella manté coherència, tenint en compte que el sentit no és causal («atés que els portes»), sinó final («a fi que els portes a les tues mans», que, en definitiva, és el sentit de Vg: «*ut tradas*») amb marca de futur, perquè ha considerat «la dolor e treball» que pateix i haurà d'actuar en benefici del «pobre/orfe», però encara no hi ha intervingut. En eixe sentit, sant Joan Crisòstom recull diverses versions: «per a entregar-lo a les teues mans»; «a fi que siguen entregats a les teues mans»; «fins que siguen entregats a les teues mans».²⁰³ Eixa és la raó de la puntuació que planteja: a diferència de Martos,²⁰⁴ al final de 35a no va coma, i darrere de 35c, en lloc de punt i coma, només una coma.

V 36a *Contere brachium peccatoris et maligni*
 Trenca lo braç del peccador e maligne
 Esmenua lo braç del peccador e del maligne

Observem, en primer lloc, la traducció de «*contere*» per «esmenua», fórmula que aplica al trencament de parts del cos, sempre referit al del pecador (3,8

²⁰³ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, op. cit., pàg. 248. En canvi, per a traduir l'estic 35c, sant Joan Crisòstom diu «tu has estat protector dels òrfens», *ib.*, en pretèrit, mentre que significativament i subtil Corella treballa amb un present («per a tu [ara] stà stotjat») seguit d'un futur («tu seràs»). L'aplicació al present dels lectors resulta així ben expressiva.

²⁰⁴ Joan Roís de Corella, *Palteri...* crítica, op. cit., pàg. 164.

i 57,7: les dents), en aquest cas, el braç.²⁰⁵ D'altra banda, per a Vi, «pecador» i «maligne» són sinònims, o ho poden ser, atesa la major fragilitat de la traducció, mentre que Corella ho especialitza, i parla «del peccador» i «del maligne», com a persones diferents, tal com hem vist en la primera part. Es tracta d'una imprecació del salmista que reclama la revenja divina amb subtils referències a la resta del Sl: el «braç» és el símbol del poder de l'impiadós que oprimeix el pobre, aquella mà «exalçada» (id est, «alçada») de v 12; en l'estic següent, Déu «cerca» el pecat en resposta a la blasfèmia del malvat de v 13, etc.²⁰⁶

V 36b *quaeretur peccatum illius, et non invenietur*

serà demanat lo peccat de aquell e no serà trobat

lo seu peccat serà cercat hi no serà trobat per a penitència

Les respostes de Vi i de Corella són sistemàtiques: el primer proposa formes de «demandar» i el segon de «cercar».²⁰⁷ Per últim, la glossa cristianitzadora afirma que Déu cerca per a fer penitència, exactament igual que hem vist en 25b, perquè el Senyor «espera», sempre «molt misericordiós», que el pecador faça penitència (102,8), amb el qual obrarà amb misericòrdia (105,45) perquè, com podem veure en 54,20, el pecat pot ser commutat en penitència. Es tracta, per tant, d'un fi treball d'harmonització textual de la versió. No hem d'oblidar que el temps del *Psalteri*, ací concretat en els atribulats, és temps d'esperança.²⁰⁸ Són vv en què el salmista s'expandeix en un càntic de fe i d'esperança basat en la justícia distributiva.²⁰⁹

²⁰⁵ Per a la diversitat de versions a l'hora de traduir la flexió de «*confringo*», veg. Antoni López Quiles, *El càntich...*, *op. cit.*, pàgs. 161-166, lloc on es veu, una vegada més, la precisió dels sentits amb què opera Corella.

²⁰⁶ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 228.

²⁰⁷ Excepte en 36,25c, «*quarens*», on prefereix «*acaptar*», amb una nova proposta d'ajust de sentit perquè el v diu. «ni la sement de aquell acaptant pa». En Antoni López Quiles, *El càntich...*, *cit.*, pàgs. 80-81.

²⁰⁸ Veg. el meu estudi esmentat en la nota anterior, esp. pàgs. 211-225.

²⁰⁹ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 227.

El traductor ha incorporat les modificacions més substantives, però cal mantindre l'atenció per a enllestir una anàlisi, atés que encara n'apareixeran més; en tot cas, comprovem que el salmista va tancant els arguments, fet que el Mestre aprofitarà per a arrodonir els vincles interns de la seua versió. Així

V 37a *Dominus regnabit in aeternum, et in saeculum saeculi*

Lo Senyor regnarà enpertostemps e en lo setgle del segle

Lo Senyor regnarà eternament hi en lo setgle del segle

L'única diferència serà la traducció del sintagma «*in aeternum*», sistemàtica en tots dos (vg. p. ex. 6b o 8a). En aquest v el salmista promou un himne dedicat al poder reial²¹⁰ que manifesta una radiant seguretat que l'oració serà escoltada.²¹¹ Per a comprendre l'estructura interna del SI²¹² –assegurada pel traductor– remetré a l'anàlisi de conjunt de v 6, en especial per calibrar el sentit que Corella atorga a «gents».

V 37b *peribitis gentes de terra illius*

vosaltres, gentes, perireu de la terra de aquell

perran les gentes fora de la terra de aquell

Aquesta construcció enllaça novament amb –i explica, com he avançat– el sentit de v 6. Per a la forma «perran», veg. v 4. En definitiva, la pretensió del salmista és la de deixar clar que la victòria final és del Senyor i no dels pecadors o de les gentes,²¹³ perquè és un Déu còsmic i etern.²¹⁴ Eixe és el sentit dels vv per analitzar.

²¹⁰ Hans-Joachim Kraus, *Los salmos...*, *op. cit.*, pàg. 311.

²¹¹ Hans-Joachim Kraus, *Los salmos...*, *cit.*, pàg. 311.

²¹² H.-J. Kraus, *ibidem*, pàg. 312.

²¹³ Juan Crisóstomo, *Comentarios...*, *op. cit.*, pàg. 249.

V 38a *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*

Lo desitg dels pobres ha hoyt lo Senyor
Ha oït lo Senyor lo desig dels pobres

Només un parell canvis, ara morfològics, diferencia les versions, de la forma «hoyt» a l'actualitzada «oït» i de «desitg» a la més moderna «desig». Eusebi de Cesarea diu que eixe v significa que els que han patit desventures, han superat les aficcions d'aquesta vida, perquè el jutge de tots els temps els vindicarà.²¹⁵ Es la realització de l'esperança del pobre, repetida en Sl 145, 9: «pendrà e acceptarà lo pobil e a la viuda, e les vies dels peccadors destruirà», el mateix «pobil» de qui parlarà en v 39a.

V 38b *praeparationem cordis eorum audivit auris tua*

la preparació del cor de ells ha oyt la tua horella
la preparació del cor de aquells ha oït la tua orella

La mateixa situació per a «hoyt» i «oït» i un canvi de pronom, perquè els pobres són «ells» en Vi i «aquells» en Corella. En contra de l'afirmació continguda en v 32, Déu no s'ha oblidat dels pobres, i els ha escoltat; ha tingut en compte la seua súplica i l'orant sap que el Senyor obté la victòria final perquè en l'àmbit del domini diví, els hostils no poden mantindre's drets.²¹⁶ El pobre, coneixedor de totes les promeses, invoca el nom de Déu, perquè està segur de la seua resposta triomfant,²¹⁷ té la certesa que el Senyor protegeix l'orfe i l'oprimit, i està a punt per a alliberar-lo de la por a l'home que, perquè és fet de terra,²¹⁸ no por erigir-se en superior als altres, com veurem en el v següent.

²¹⁴ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, op. cit., pàg. 228.

²¹⁵ Craig A. Blasing & Carmen S. Hardin, *La bibbia...*, op. cit., pàg. 140.

²¹⁶ H.-J. Kraus, *Los salmos*, pàg. 312.

²¹⁷ H.-J. Kraus, *Teología...*, op. cit., pàg. 205.

²¹⁸ Bruno Maggioni, *Davanti...*, op. cit., pàg. 42.

V 39a *Iudicare pupillo et humili*

jutja al pubil e a l'humil
per a fer justícia al publi e a l'humil

No, doncs, per a jutjar els malfactors, sinó per a fer justícia als oprimits, tal com havia explicat en 9b, i segons la realització de la parcialitat de Déu en la seua opció pels desvalguts, que és el *súmmum* de la imparcialitat,²¹⁹ perquè ell, Déu còsmic, reequilibra la situació, de manera que té ressonàncies de definitivitat, escatològiques.²²⁰

V 38b *ut non apponat ultra magnificare se homo super terram*

perquè no ajuste pus magnificar-se lo home sobre la terra
perquè de aquí avant no ajuste l'ome magnificar a si mateix sobre la terra

Amb la corresponent doxologia abreujada,²²¹ el SI acaba en aquest l'estic. La traducció del vb «*apponat*» i «*homo super terram*» és idèntica en els dos casos, tret de la grafia «home» i «ome»; hi canvia «ultra», que serà «pus» per a Vi i, amb construcció més modernitzadora, «de aquí avant» per a Corella. Finalment, el pronom «*se*» llatí serà també «-se» en Vi, mentre que el Mestre el traduirà per «a si mateix». Igualment, de la mateixa manera que l'estic conclusiu de la primera part és una invitació al judici a fi que l'home recorde la seua condició de fang i no suplante Déu, ara ens mostra una altra proposta de situar l'home en el seu estat fràgil amb la idea que no puga «magnificar-se» més.

²¹⁹ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàg. 228.

²²⁰ H.-J. Kraus, *Los salmos...*, *op. cit.*, pàg. 312.

²²¹ Per a l'anàlisi de les doxologies en la traducció, veg. Antoni López Quiles, *El «càntich novell...»*, *op. cit.*, pàg. 28.

3.3. CONCLUSIÓ

Per a la discussió sobre la unitat o separació de 9A i 9B, els analistes actuals accepten la primera proposta:²²² es tracta d'un SI únic que TM separà en dos, i que Corella, per fidelitat a Vg ho reafirma amb les traduccions sempre coherents, com hem vist, p. ex., en vv 6,8,23,25,27 o, en qualsevol cas, molt sistemàtiques: 8, 9, 11, 16, 25, 37. El lletraferit valencià mostra un fort domini del conjunt del Salteri, com ara en vv 26 i 27, o la la fusió temàtica de vv 2-3. No hem de perdre de vista, a més, la gran quantitat de propostes modernitzadores de la llengua, segons comprovem, p. ex., en vv 2, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 18, 19, 22, 24, 29, 34 (també en alguns elements sintàctics, dels quals destaca la col·locació dels pronoms: 2, 16). Ell, que coneix bé la versió de Vi, la millora estilísticament (v7, entre d'altres), en moltes ocasions amb l'intent d'afavorir la comprensió del text: 4, 23, 30, raó per la qual es planteja en molts casos la recuperació de les anàfores: 3, 6, 15, 34, 35, etc.

Des del punt de vista dels objectius del traductor, hem comprovat que, per als conversos, és tota una invitació a l'espera joiosa de la intervenció de Jahvé amb un bon aplec de vv que condemnen l'injust i salven el pobre (10a, 15, 16, 17, 21...). Sense negar una interpretació de caràcter genèricament pietós (universalitat del pecat que reclama intervenció divina), quan el protagonisme del SI recau sobre Jesús, segons convenció del món cristià, la lectura mereixerà una radical aplicació als temps dels lectors corellans, perquè serà a ell que s'adreçarà la súplica d'ajuda. Els conversos valencians dels darrers vint anys del XV experimenten una doble pressió; de dimensions diferents, certament, però de resultats similars en tots dos casos pel que es refereix a la comprensió del SI. D'una banda, està el tribunal del Sant Ofici, el qual, en el seu disseny de preservar l'ortodòxia cristiana sobre els judaïtzants, excedí qualsevol límit, perquè estem parlant del

---

²²² Hans-Joachim Kraus, *Los Salmos...*, *op. cit.*, pàg. 312.

moment de major efervescència en l'activitat inquisitorial contra els conversos. D'una altra banda, la família jueva, que ací passa a ser «gentil» per la comprensió dels Pares. El judaisme condemna la conversió a Crist i, per tant, exercirà pressió sobre els convertits, destinataris primers de la traducció corellana. Per a tancar, convé rellegir les conclusions de Ravasi sobre el SI complet: «Si chiude così, una preghiera che è stata una grande meditazione sul mistero di Dio e del suo silenzio, sulla realtà dell'ingiustizia, sul peccato "originale" dell'uomo, che è l'orgoglio e la sopraffazione, sul destino dei poveri, sul senso della storia, sulla lotta per la giustizia e sulla speranza».²²³ Sense pensar en exclusions –impròpies de Corella– podem parlar, en conseqüència, d'un Salteri per a conversos o, amb Barbiero, conclourem que el SI 9 és la utopia d'un grup de marginats.²²⁴

²²³ Gianfranco Ravasi, *Il libro...*, *op. cit.*, pàgs. 228-229.

²²⁴ Gianni Barbiero, *Il regno...*, *op. cit.*, pàg. 63.

